

**DUURZAAM INVESTEREN IN
NIEUWE MAKERS
EVALUATIE REGELING FONDS
PODIUMKUNSTEN**

EVALUATIE REGELING SUBSIDIE NIEUWE MAKERS

SANDRA TRIENEKENS, M.M.V. LIZZY SCHREIJER

INHOUDSOPGAVE

Evaluatie regeling Subsidie nieuwe makers	5
<i>Beschrijving van de regeling</i>	5
<i>Opzet van het evaluatieonderzoek</i>	6
<i>Uitkomsten: de kernelementen van de regeling</i>	6
<i>Uitkomsten: de duurzaamheidsambitie van de regeling</i>	9
<i>Bespreekpunten</i>	11
Bijlage 1: Onderzoeksaanpak	13
Bijlage 2: Overzicht geïnterviewden	14
Bijlage 3: Onderzoeksverslag	17

EVALUATIE REGELING SUBSIDIE NIEUWE MAKERS

BESCHRIJVING VAN DE REGELING

Intentie

De regeling Subsidie nieuwe maker is in 2013 opgezet met twee intenties. Ten eerste ruimte voor talentontwikkeling borgen, nadat de bezuinigingen de voorzieningen voor talentontwikkelingen (productiehuizen) hard raakten. Ten tweede de ontwikkelingsbehoefte van de maker centraal stellen. Dat betekent dat de regeling ruimte maakt voor aanvragen van verschillende en andersoortige makers en instellingen. Door in te zetten op aanvragen van makers met een consortium van instellingen, wordt talentontwikkeling bovendien op een geïntegreerde manier ondersteund.

Omschrijving

Subsidies nieuwe makers worden verstrekt om bij te dragen aan de ontwikkeling van beginnende talentvolle makers in de podiumkunsten.¹ Daartoe verstrekt het Fonds Podiumkunsten een financiële bijdrage aan ontwikkelingstrajecten (maximaal twee jaar), waarin de maker zich kan ontwikkelen door onder begeleiding meerdere producties te realiseren. Op deze wijze wordt geïnvesteerd in een kwalitatief hoogwaardig en inhoudelijk divers podiumkunstenaanbod in de nabije toekomst.

Een subsidie nieuwe makers kan worden aangevraagd door verschillende soorten (ook reeds gesubsidiëerde) organisaties die actief zijn in de professionele podiumkunsten. Zowel organisaties die gericht zijn op het realiseren van voorstellingen of concerten (zoals een (muziek)theatergroep, ensemble of dansgroep) als festival- en podiumorganisaties kunnen aanvragen. Hieronder vallen ook gespecialiseerde podia die zich voornamelijk bezighouden met talentontwikkeling (de voormalige productiehuizen). Instellingen die reeds een subsidie van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap ontvangen, komen niet in aanmerking voor deze subsidie.

Een aanvraag kan gedaan worden voor een maker of collectief van makers die niet langer dan drie jaar als maker in het Nederlandse podiumkunstenveld actief zijn. Een nieuwe maker kan wel al langere tijd als uitvoerder (acteur, danser, musicus) actief zijn geweest. Het ontwikkelingstraject moet voorzien in begeleiding (artistiek en zakelijk). Er moeten minimaal twee producties tot stand komen, waarvan de maker de eindverantwoordelijke is. De aanvrager garandeert dat de voorstellingen of concerten die tot stand komen, getoond worden. Als de aanvrager geen presentatiegelegenheid heeft, dient er een partnerorganisatie betrokken te worden die wel die mogelijkheid heeft. Er mag ook sprake zijn van een samenwerking tussen verschillende (buitenlandse) partners, zoals een podiumorganisatie of een gezelschap.

Voor een specifieke maker of groep makers kan twee keer subsidie worden toegekend. Zo kan er sprake zijn van twee geschakelde ontwikkelingstrajecten die samen maximaal vier jaar duren. Beide ontwikkelingstrajecten hoeven niet door dezelfde partij te worden aangevraagd.

Criteria en ontwikkelingsdoelen

Aanvragen worden beoordeeld aan de hand van de volgende criteria:

- 1) Motivering van de beoogde samenwerking tussen aanvrager en maker(s): de samenwerking tussen maker en aanvrager dient logisch, werkzaam en haalbaar te zijn en de artistieke signatuur van de aanvrager en die van de maker moeten op elkaar aansluiten.
- 2) Ondernemerschap: dit uit zich onder andere in een overtuigende visie op publieksbereik en -ontwikkeling. Van belang is dat de partijen blijf geven van een visie of strategie op het bereiken van het beoogde publiek. Daarbij hoort ook een visie op het behalen van (publieks)inkomsten die past bij het soort producties dat wordt ontwikkeld.
- 3) Verwachte bijdrage aan de ontwikkeling van de maker of groep makers: de ontwikkelingsdoelen van de maker worden geformuleerd in artistieke, zakelijke, en persoonlijke leerdoelen. De regeling Subsidie nieuwe makers wil een duurzame bijdrage aan de ontwikkeling van de maker(s) leveren. Een ontwikkelingstraject dient daarom toe te werken naar meer zelfstandigheid van de maker binnen het podium-

¹ Omschrijving regeling o.b.v. FPK- website: https://fondspodiumkunsten.nl/nl/subsidies/subsidie_nieuwe_makers/ en de daarop te downloaden pdf's.

kunstenveld. Belangrijk onderdeel is de ontwikkeling van een bredere blik op de omgeving van de maker: hoe staat hij/zij in het podiumkunstenveld, hoe positioneert hij/zij het eigen werk? Wat heeft een maker nodig om zelf regie te voeren over zijn/haar verdere loopbaan, mogelijkheden op waarde te schatten en eventueel zelf te creëren?

4) Bijdrage aan de pluriformiteit van het podiumkunstenaanbod in Nederland: de aanvraag wordt afgezet tegen dat wat er verder in Nederland gebeurt. In hoeverre levert de voorstelling of het concert een interessante bijdrage aan wat er al is of wat al wordt gemaakt. Daarbij wordt ook over de grenzen van de gesubsidieerde podiumkunsten heen gekeken.

OPZET VAN HET EVALUATIEONDERZOEK

Het Fonds Podiumkunsten laat de regeling Subsidie nieuwe makers evalueren met als doel:

1. De werking van de regeling te onderzoeken:
  - Behaalt de regeling zijn doelstellingen?
  - Is er sprake van duurzame ontwikkeling naar een zelfstandige podiumkunstenpraktijk van nieuwe makers?
2. De efficiëntie van de regeling te onderzoeken:
  - Op welke andere manieren kan bijgedragen worden aan de beoogde duurzame ontwikkeling van de praktijk van nieuwe makers?
  - Wat leren we hieruit ter ondersteuning van de duurzaamheidsambitie van de huidige regeling?

6

Op basis van het onderzoek beantwoorden we deze vragen, geven we aanbevelingen voor de werking van de regeling Subsidie nieuwe makers en plaatsen we de uitkomsten in een bredere context van het stimuleren van nieuwe makers en in een langetermijnperspectief op het creëren van een stevige basis onder de zelfstandige praktijk.

Voor de aanpak van het onderzoek verwijzen we naar de bijlage 1.

UITKOMSTEN: DE KERNELEMENTEN VAN DE REGELING

Het eerste deel van het onderzoek richtte zich op de vraag naar het functioneren van de regeling. Hieronder vatten we de bevindingen samen. Voor een uitgebreid onderzoeksverslag verwijzen we naar bijlage 3.

Voorwaarden voor een geslaagd talentontwikkelingstraject

Uit het onderzoek bleek een aantal essentiële en concrete elementen voor een geslaagd talentontwikkelingstraject:

- tijd: talentontwikkeling gaat over de lange termijn;
- commitment van een begeleidende instelling, continuïteit;
- onafhankelijke creatieve ontwikkeling van de maker;
- een professionele omgeving om in te kunnen maken;
- goede begeleiding en een goede match tussen maker en instelling;
- wederzijdse kennisdeling tussen maker en instellingen, geen meester-gezel-constructie;
- de juiste combinatie van partnerinstellingen.

De regeling voorziet grotendeels in deze elementen en levert zo de basisvoorwaarden voor de trajecten, al is succes in afzonderlijke trajecten daarmee niet altijd verzekerd.

Goed verlopen trajecten

De regeling Subsidie nieuwe makers heeft tussen 2013 en 2017 een bijdrage geleverd aan talentontwikkeling door 88 trajecten te honoreren, zo'n zeventien trajecten per jaar. Van de 49 trajecten die voor eind 2017 waren afgerond, verliepen er slechts vijf moeizaam, waarvan er bovendien maar een voortijdig

beëindigd is. Dat is een positief resultaat. Hoewel de match tussen begeleider en maker niet de enige indicator is voor een soepel verlopen traject, blijkt deze relatie in moeizaam verlopen trajecten verhoudingsgewijs vaker negatief te zijn uitgekapt.

Verbreding van het talentontwikkelingsaanbod

Naast het borgen van ruimte voor talentontwikkeling, heeft de regeling vanaf de start de ontwikkelingsbehoefte van de maker centraal gesteld. Dat betekent dat de regeling ruimte maakt voor aanvragen van verschillende en andersoortige makers en instellingen dan productiehuizen. Tussen 2013 en 2017 hebben inderdaad verschillende typen instellingen als (hoofd)aanvrager gefungeerd: productiehuizen (met en zonder eigen podium), producerende instellingen, podia, en festivals. Er is sprake van een redelijk evenwichtige verdeling tussen de typen instellingen die als hoofdaanvrager optreden.

In ongeveer de helft van alle trajecten hebben maker en instelling eerder samengewerkt. Alle typen instellingen zijn in staat gebleken om trajecten succesvol te laten verlopen. Geen type instelling is oververtegenwoordigd in de minder soepel of moeizaam verlopen trajecten. Producerende en presenterende instellingen, zonder formele talentontwikkelingstaak, ervaren de begeleiding verhoudingsgewijs vaker als zwaar. De interne organisatie is niet op begeleiding ingericht: "Het komt bovenop het reguliere werk". Instellingen zonder primaire talentontwikkelingstaak vragen om meer (financiële) ruimte binnen de regeling om de interne begeleiding goed te kunnen faciliteren.

Verschillende jonge nieuwe makers zijn rond het jaar van de bezuinigingen afgestudeerd. Zij kennen de oude structuur met productiehuizen niet uit eigen ervaring, daarentegen troffen ze een veld aan waarin er geen duidelijke plek was voor talentontwikkeling. Hoewel sommige huizen het gemis van een groter (structureel) budget betreuren, geven de geïnterviewde huizen aan dat er behoefte was aan lossere structuren. Uit de gespreken met andere geïnterviewden spreekt regelmatig de aversie tegen het vasthouden van talenten bij huizen of instellingen, met als gevolg talentvolle makers die worstelen met het verkrijgen van hun zelfstandigheid. Aversie is er ook tegen de race om wie de 'première van een veelbelovende jonge maker' heeft. De meeste geïnterviewden waarderen dan ook dat binnen de regeling verschillende typen instellingen een begeleidende rol kunnen oppakken in de talentontwikkeling van makers en dat zo de inbedding is verbreed en een divers palet aan makers bediend wordt. Met de samenwerking in de trajecten tussen meerdere instellingen is er ook een meer geïntegreerde manier van talentontwikkeling gestimuleerd.

Pluriformiteit

De aanvragen worden overwegend voor individuele makers gedaan; zestien aanvragen betroffen collectieven. De gehonoreerde trajecten geven tezamen een relatief pluriforme impuls aan het podiumkunstenveld: ze vormen een rijk palet disciplines, genres en stijlen die het werk van de nieuwe makers vertegenwoordigen. De regeling steunt ongeveer evenveel mannen als vrouwen. De makers zijn van verschillende leeftijden en in Nederland of elders geboren.

In de pluriforme impuls zitten enkele hiaten. De discipline muziek is ondervertegenwoordigd. De regeling steunt verhoudingsgewijs weinig talenten die geen kunstvakonderwijs genoten of op een lager niveau dan hbo of wo. Juist makers die via andere routes komen, kunnen het aanbod verbreden, doordat ze kunst maken met een ander 'verhaal en taal'. Ook minder 'gevestigde' instellingen en podia zijn ondervertegenwoordigd. Minder divers is ook de geografische spreiding, de meeste trajecten vinden plaats in Amsterdam en de Randstad.

Ontwikkelingsdoelen

Het aanvraagformulier vraagt de aanvragers persoonlijke, zakelijke en artistieke leerdoelen te onderscheiden in hun plannen. De regeling laat de aanvragers vrij om te definiëren wat zij op de leerdoelen willen bereiken, afgestemd op de ervaring en positie van de maker bij aanvang van het traject. De gehonoreerde trajecten vullen de leerdoelen zeer divers in. Een deel van de geïnterviewden vindt het prettig om hun ontwikkeling langs deze doelen uit te werken in concrete plannen. Een ander deel van de geïnterviewden ervaart het werken met een vooraf uitgewerkt plan gericht op de leerdoelen als tegenstrijdig aan het doel van de regeling om ruimte te bieden aan *ontwikkelingstrajecten*. Voor anderen zijn de leerdoelen zo intrinsiek met elkaar verbonden, dat ze het als kunstmatig ervaren om die in de aanvraag uiteen te trekken.

Wat er op de leerdoelen wordt bereikt verschilt. Het gaat in vrijwel alle evaluatieverslagen het meest uitgebreid over de artistieke (inclusief persoonlijke) ontwikkeling. Hier wordt groei geregistreerd. De producties die tot stand komen, worden uitgebreid (positief) besproken. Aan de zakelijke kant worden stappen gezet, maar de makers blijken zich aan het einde van de twee jaar op dit vlak veel minder zeker te voelen dan op het artistieke vlak. Het gaat om het ontwikkelen van vaardigheden waarmee men op

de opleiding onvoldoende vertrouwd is geraakt. Aan het einde van de twee jaar zijn er nog vragen open en hebben zich nieuwe vragen aangediend.

Het formuleren van doelen voor twee jaar leidt onder de aanvragers tot hoge verwachtingen van wat er na twee jaar bereikt kan zijn. Bij het evalueren van hoe ver men in het traject is gekomen, is het wellicht bevredigender om te stellen dat doelen bereikt zijn, terwijl het in de praktijk om stappen gaat in een doorlopend proces naar een zelfstandige positie in het podiumkunstenveld. In de evaluatiedocumenten en de gesprekken klinkt vaak de mening door: *"Twee jaar is te kort om (al) deze doelen te bereiken."*

Ondernemerschap uitgelegd als publieksontwikkeling en -bereik

Om (meer) publiek te bereiken, blijkt vooral het platform effectief dat de aanvragende en overige bij het traject betrokken instellingen bieden. Deze instellingen zetten hun publieksrelaties en communicatiekanalen in om het werk van de nieuwe maker te promoten. De opzet van de regeling Subsidie nieuwe makers – met in de kern een samenwerking tussen maker, aanvrager en samenwerkende instellingen – is daarmee een juiste en wordt door het veld gewaardeerd.

Veel makers zijn geïnteresseerd in interactie met het publiek. Wel stelt publieksontwikkeling nieuwe makers voor uitdagingen: hun werk wordt soms gezien als risicoprogrammering, ze krijgen na de trajecten de speellijsten niet altijd vol en kampen met de lage uitkoopsommen. Makers met 'ander-soortige producten' zoeken naar de beste manier(en) om hun werk een plek te geven binnen de aanpak van presenterende instellingen. Hierbij zien ze het aangaan van gelijkwaardige relaties en gezamenlijk experiment (en risico) tussen presenterende instellingen en maker(s) als voorwaarde.

Begripsverwarring

We constateren dat in de manier waarop makers en instellingen omgaan met de artistieke en persoonlijke leerdoelen dat die twee verweven zijn. Aan de zakelijke kant stellen we vast dat de begrippen door elkaar gebruikt worden. Het aanvraagformulier onderscheidt het zakelijke als een van drie leerdoelen en vraagt in een aparte paragraaf de aanvragers naar hun plannen op het vlak van ondernemerschap. Ondernemerschap wordt in de toelichting op de regeling hoofdzakelijk gedeut in termen van publieksontwikkeling. In de invulling die de aanvragers er vervolgens aan geven, lopen de verschillende voorwaarden-scheppende elementen van het vak door elkaar. Een ordening die we op basis van de gesprekken kunnen maken is:

- Artistieke en persoonlijke ontwikkeling
- Onderzoek vanuit het artistieke naar en/of competentieontwikkeling in een of meer voorwaarden-scheppende elementen:
  - Positionering: netwerken en relaties bouwen met relevante instellingen, onderzoek naar hoe de zichtbaarheid in het veld verder vergroot kan worden.
  - Publieksontwikkeling: onderzoek naar passende vormen van publieksontwikkeling, marketing en communicatie.
  - Organisatieontwikkeling: oprichten van een gezelschap, stichting of onderzoek naar alternatieve organisatievormen, leidinggeven aan het team en/of de groep.
  - Ondernemerschap: belasting, contracten/facturen opstellen, fondsenwerven, onderzoek naar partnerships/sponsorships of andere financieringsvormen.

Producties

De door de regeling Subsidie nieuwe makers gevraagde twee producties per traject leiden tot een groot totaal aantal speelbeurten. Al stelt de regeling geen eisen aan vorm en omvang van de producties of het aantal speelbeurten, het levert bij veel aanvragers druk op. Ook hier speelt de zelfdisciplinerende van het veld: wat de aanvragers denken dat de aard en omvang van een productie moet zijn en hoeveel speelbeurten daarbij horen, wat zij gewend zijn om aan te geven bij overige fondsenregelingen en wat nodig is om een maker zichtbaarheid te geven in het veld met veel concurrentie. Gezien de ervaren druk, lopen de intentie van aanvragers en die van de regeling uiteen. We raden het Fonds aan de kansen en mogelijkheden die de huidige regeling biedt voor het inrichten van ontwikkelingstrajecten, (nog) meer en beter te communiceren.

Matchfunding is een uitdaging

De matchfunding die de regeling Subsidie nieuwe makers vraagt, levert voor vrijwel alle instellingen problemen op. De ervaring is dat matchfunding genereren in de huidige tijd moeilijk te verwezenlijken is.

Ontwikkeling naar zelfstandigheid

De regeling Subsidie nieuwe makers heeft voor de individuele makers en collectieven een aanzienlijke

bijdrage geleverd aan een zelfstandige positie in het podiumkunstenveld. Van de makers van de afgeronde trajecten is 57% na de regeling actief als zelfstandig maker en 23% als maker bij de aanvragende instelling of werkt in coproductie met andere instellingen. Een vijfde van de makers is niet meer actief als maker. Naast deze 80% actieve makers uit de gehonoreerde trajecten, staat echter zo'n 70% makers uit de afgewezen trajecten die ook nog op een of andere manier actief is als maker.

Vooraf door de verbinding die ze zijn aangegaan met het netwerk van podia en instellingen die zich aan de trajecten hebben verbonden, zijn nieuwe makers duurzaam gesterkt in hun (zelfstandig) makerschap. De continuïteit van de samenwerking tussen makers en aanvragende instellingen (ook na het traject) wordt als positief aangemerkt met het oog op een duurzame ontwikkeling. Duurzaamheid wordt daarnaast door makers en instellingen vaak gelezen als het kunnen blijven maken van producties. Zo'n 10% van de makers van de afgeronde trajecten vindt de financiële basis hiervoor momenteel in meerjarensubsidie; het merendeel van de dans- en theatermakers werkt met projectsubsidies. Bij het Fonds hebben nieuwe makers bij het aanvragen bij de meerjarenregeling en projectsubsidies een bovengemiddeld slagingspercentage.

Een groep individuele makers en collectieven kan zich na het eerste traject redden. Daarnaast concludeert een behoorlijk grote groep makers en instellingen dat er belangrijke stappen zijn gezet in het traject en daarmee in het doorlopende ontwikkelingsproces van de maker, maar dat er nog meer geleerd moet worden om tot zelfstandig kunstenaarschap uit te groeien. Zoals we zagen, geldt dat vooral de voorzakelijke kant van publieksonwikkeling, het vinden van een passende organisatievorm en ondernemerschap. Een behoorlijk grote groep makers ervaart na de regeling een 'gat' en laat weten behoefte te hebben aan een vervolgetraject om door te pakken op de zakelijke voorwaarden voor het artistieke werk en de verzelfstandiging. Wellicht is dit minder (financieel) omvangrijk dan het eerste traject. Ze kunnen zich voorstellen dat de aanvraag voor een tweede traject (deels) met andere partners gedaan zou kunnen worden om het netwerk van de makers verder uit te bouwen en/of samen met een 'creative producer' of zakelijk leider.

9

Ondanks de duidelijke behoefte aan verdere ondersteuning na afloop van het eerste traject, is er weinig gebruikgemaakt van de mogelijkheid tot geschakelde trajecten: een kwart van de makers van afgeronde trajecten heeft een aanvraag gedaan; acht tweede trajecten zijn tussen 2013 en 2018 gestart.

Betrokkenheid van en bij het Fonds

Men ervaart het Fonds als zeer toegankelijk en benaderbaar. Bovendien stelt het Fonds zich flexibel op, op momenten dat dingen niet geheel volgens plan gaan. Dat wordt gewaardeerd. Waar een aantal makers geen behoefte heeft aan een meer betrokken rol van het Fonds, vinden veel makers en instellingen het jammer dat ze na de intensieve aanvraagprocedure geen of nauwelijks betrokkenheid van het Fonds ervaren. De betrokkenheid zouden deze geïnterviewden op verschillende manieren willen zien:

- Voorgesprek met secretaris (over alle mogelijkheden binnen de regeling).
- Tussenevaluatie over waar de maker staat, wat de volgende stappen zijn, of de plannen dienen te worden bijgesteld. Anderen hebben liever een 'exitgesprek' over vervolgstappen.
- Regeling overkoepelende activiteiten en bijeenkomsten met het oog op kennisdeling tussen nieuwe makers, instellingen en Fonds.

UITKOMSTEN: DE DUURZAAMHEIDSAMBITIE VAN DE REGELING

In het tweede deel van het onderzoek ging het om de vraag naar de efficiëntie van de regeling Subsidie nieuwe makers. Op welke andere manieren kan worden bijgedragen aan een duurzame ontwikkeling van de praktijk van nieuwe makers en wat kunnen we daaruit leren met betrekking tot de duurzaamheidsambitie van de huidige regeling? Het Fonds wenste daarmee zicht te krijgen op hoe de regeling Subsidie nieuwe makers afwijkt van andere vormen van ondersteuning en inbedding van talentontwikkeling en andere manieren van werken aan duurzaamheid. Tijdens het onderzoek werd duidelijk dat de afgelopen jaren veel nieuwe structuren voor talentontwikkeling zijn ontstaan en nog aan het ontstaan zijn:

- oude en nieuwe productiehuisen zoals Toneelschuur en De Nieuwe Oost;
- talentontwikkelingsnetwerken zoals PLAN Talentontwikkeling Brabant, ViaZuid, Moving Futures en Danswerf;
- partnerschappen van instellingen rond het maken van producties door jonge makers;
- festivals die nieuw en jong talent tonen, zoals Fringe, Cement, Over't IJ Festival, Oerol en Jonge Harten Festival;

- ontwikkelingstrajecten van gemeentelijke cultuurfondsen zoals het ontwikkelbudget van het Amsterdams Fonds voor de Kunst of de professionaliseringssubsidie van de Gemeente Utrecht;
- (werk)beurzen bij publieke fondsen;
- beurzen bij private fondsen zoals de VandenEnde Foundation of het Prins Bernhard Cultuurfonds;
- talentwedstrijden en stimuleringsprijzen;
- informele, peer-to-peer vormen van talentontwikkeling zoals Young Artists Feed Forward.

De vraag via welke weg het duurzaamste effect op de ontwikkeling van een maker wordt verkregen, is niet eenduidig te beantwoorden. Ook staat het Fonds en de regeling Subsidie nieuwe makers niet los van deze initiatieven, maar steunt deze via verschillende regelingen. Interessanter is de vraag naar de samenhang tussen de impulsen: hoe kunnen die gezamenlijk een maker – in de verschillende fasen van talentontwikkeling – duurzaam op weg helpen?

In het onderzoek viel op dat een deel van de makers en instellingen niet overziet welke mogelijkheden voor de ontwikkeling van jong talent er allemaal zijn. Het aanbod is dus de afgelopen jaren gegroeid, maar ook versnipperd en onoverzichtelijk geworden. Het Fonds zou te rade kunnen gaan bij partijen die overzicht hebben, of kunnen maken, om te zien welke impuls het meest zinvol is in de komende jaren. Een breder overzicht van de huidige initiatieven zou laten zien op welke vlakken er mogelijk nog steeds schaarste in het talentontwikkelingaanbod is. Het zou laten zien of essentieel aanbod alleen ad hoc voorhanden is en/of er bepaalde typen makers nu buiten de boot vallen. Op basis van een overzicht kan ook vastgesteld worden waar de talentontwikkelingsmogelijkheden beter op elkaar dienen aan te sluiten om ontwikkelingstrajecten duurzamer te maken. Dit kan voor het Fonds aanleiding geven om de regeling Subsidie nieuwe makers gericht in te zetten.

Ook vragen verschillende geïnterviewden zich af wat de intentie (het doel) van de regeling in de huidige context het beste kan zijn. Enkele geuite overwegingen hieromtrent zijn:

10

- Het verder promoten van de netwerkbenadering: er ontstaan veel talentontwikkelingsnetwerken en veel geïnterviewden zijn ervan overtuigd dat deze *netwerken* de ideale manier zijn om nieuwe makers te begeleiden. Mocht uit verdere analyse blijken dat het zinvol is om deze netwerkontwikkeling verder te promoten en de verscheidenheid aan typen netwerken te faciliteren, zou de regeling bestaande en nieuwe netwerken kunnen uitnodigen om aanvragen te doen. Door de netwerken worden dan vervolgens makers geselecteerd en gekoppeld aan relevante instellingen.
- Het versterken van mogelijkheden voor talentontwikkeling bij instellingen zonder talentontwikkelingsfunctie die zonder de regeling Subsidie nieuwe makers veel moeilijker meerjarige talentontwikkelingstrajecten kunnen begeleiden. Als productiehuis en talentontwikkelingsnetwerken al (voldoende) in financiering voor hun begeleidingstaak worden voorzien, kan het Fonds overwegen de regeling specifiek open te stellen voor instellingen zonder taak en ruimte voor begeleiding van nieuwe makers als onderdeel van hun (meerjaren)financiering. Het effect is dan een verdere verbreding van het talentontwikkelingsaanbod en verdere bediening van de ontwikkelingsbehoeften van makers in de 'niches'.
- Het vergroten van de toegang tot, en verbreding van het aanbod in het podiumkunstenveld: de regeling blijkt minder goed bekend buiten het hbo-kunsvakonderwijs en makers die via andere routes komen, blijken een netwerk te ontberen onder de gevestigde (aanvragende) instellingen voor een goede match. Ook laat het onderzoek zien dat onder de gehonoreerde instellingen de 'meer gevestigde' namen overheersen. Om een concrete stap te zetten naar een inclusief podiumkunstenveld, zouden een tijd lang bovengemiddeld veel makers die via andere routes komen en/of niche-instellingen gesteund kunnen worden. Hun posts op sociale media zijn reclame voor de regeling onder groepen potentiële aanvragers die het Fonds zelf niet bereikt.

Daarnaast vroegen verschillende geïnterviewden zich af op welke fase van talentontwikkeling de regeling zich idealiter richt. Een aantal van hen schetst stappen in de ontwikkeling van talent:

- Humuslaag: een startfase met werk maken met kleine budgetten ("*Dat maakt op een andere manier creatief*"), dingen uitproberen en op festivals tonen.
- Ontwikkeling als opkomende maker: '*making it work*' gericht op artistieke ontwikkeling en onderzoek naar de randvoorwaarden.
- Verzelfstandiging als maker: de makers zijn '*in it for the long haul*' en werken aan het bestendigen van hun zelfstandige positie in het veld, met accent op positionering, ondernemerschap en organisatie.

Het Fonds kan te rade gaan bij partijen die zicht hebben op de stappen in talentontwikkeling (andere genoemde terminologie is: *emerging – post-emerging – mid-career*) en zicht op welke stappen door het huidige aanbod het meest bediend worden. Ook kan het Fonds te rade gaan bij partijen die zicht hebben (of kunnen krijgen) op de verschillen in stappen in de talentontwikkeling van makers die via het kunstvak-onderwijs komen en zij die een andere route afleggen. Ook dit biedt inzicht in waar de regeling Subsidie nieuwe makers het veld verder kan versterken.

BESPREEKPUNTEN

Veel aandachtspunten die in het onderzoek naar voren kwamen, kunnen binnen de bestaande regeling Subsidie nieuwe makers worden opgelost. Zo kan veel van de ervaren druk weggenomen worden door het Fonds via heldere communicatie over de open opzet van de regeling, het wegnemen van de begrips-verwarring rondom de zakelijke aspecten van het vak, en het geven van realistische verwachtingen van wat er in twee jaar mogelijk is.

Tegelijkertijd volgen er uit het onderzoek verschillende 'bespreekpunten' – punten waarop de geïnterviewden het gesprek zouden willen aangaan met het veld, het Fonds en andere stakeholders. We noemen er een aantal:

- Gezien de behoefte bij veel makers aan verdere ondersteuning na het eerste traject, komt de vraag op of het Fonds vaker zou moeten inzetten op de mogelijkheid tot geschakelde trajecten. Geschetst worden ontwikkelingstrajecten, gevolgd door verzelfstandigingstrajecten. Dit onderstreept het feit dat talentontwikkeling een doorlopend proces is en continuïteit vraagt, maar heeft consequenties voor het aantal makers dat de regeling Subsidie nieuwe makers kan steunen. Hierover zou van gedachten gewisseld moeten worden.
- In samenspraak met partijen die zicht hebben (of kunnen krijgen) op het huidige aanbod aan talentontwikkelingsimpulsen en op welke typen makers in welke fasen van hun talentontwikkeling deze impulsen gericht zijn, bestaat de wens tot een gesprek over op welke manier de regeling het huidige veld het beste verder kan versterken (intentie).
- Verschillende nieuwe makers ervaren de nodige uitdagingen bij publieksonwikkeling en de afname van hun werk. Ze vragen het Fonds vanuit de regeling een sterkere prikkel te geven aan het ontstaan van een gelijkwaardig gesprek tussen makers en presentatieplekken. Ook willen ze een breder gesprek met het veld over de aansluiting tussen aanbod en afname en 'onconventionele publieksonwikkeling'.
- Verschillende makers en instellingen zoeken eveneens een breder gesprek in het veld over de prestatie- en presentatiedruk die wordt ervaren: wat kan anders georganiseerd worden om een gedegen ontwikkeling van jonge makers en dus artistieke kwaliteit de ruimte te geven die deze nodig hebben en de druk te laten afnemen?

Verschillende bespreekpunten overlappen met vragen van de minister in haar adviesaanvraag aan de Raad voor Cultuur.² Onder andere vragen rondom het aandachtspunt 'Talentontwikkeling' en het tegengaan van de versnippering van instrumenten en middelen (hierop wijst de Raad in de sectoradviezen). Vragen rondom het aandachtspunt 'Verbreding en vernieuwing' en welke disciplines of genres ondersteuning verdienen die nu nog niet of beperkt worden ondersteund door het Rijk. Maar ook vragen rondom de balans tussen aanbod en afname, een eerlijke beloning voor makers en kunstenaars en over hoe het Rijk ervoor kan zorgen dat talentontwikkeling niet leidt tot een te grote nieuwe instroom, waardoor kansen om door te stromen alsnog verhinderd worden.

BIJLAGE 1: ONDERZOEKSAANPAK

De eerste fase van het onderzoek bestond uit een documentenanalyse. Alle aanvragen van de periode 2013-2017 zijn gecategoriseerd in afgeronde projecten, lopende projecten (vanaf 2016) en afgewezen projecten. Vervolgens hebben we de aanvragen geanalyseerd op basis van met het Fonds vooraf vastgestelde indicatoren. De indicatoren varieerden van kwantitatieve gegevens over de makers tot kwalitatieve gegevens uit de aanvragen en evaluatiedocumenten. Op basis van analyse van de rechte tellingen zijn vervolgens interviewvragen geformuleerd. In de tweede fase van het onderzoek zijn telefonisch interviews gehouden met 25 makers en met 25 instellingen, beide groepen zijn random geselecteerd. Daarnaast zijn face-to-face-gesprekken gevoerd met 10 duo's van maker en instelling, de selectie representeert het brede bereik van de regeling. Tot slot zijn er 4 stakeholders geïnterviewd.

Voor een overzicht van de geïnterviewden verwijzen we naar bijlage 2.

SCHEMATISCH OVERZICHT PLAN VAN AANPAK ONDERZOEK

FASE 0	Vorbereitung
	Aanscherping onderzoeksvragen/onderzoeksplan met interne werkgroep FPK
	Inventarisatie beschikbaar gesteld materiaal FPK
	Randomselecties en keuze voor verdiepende interviews
FASE 1	Deskresearch
	Analyse aanvraag + verantwoording 88 toekenningen
	Analyse aanvraagformulieren randomselectie 50 afwijzingen
	Analyse andere regelingen/benaderingen duurzame bijdragen ontwikkeling nieuwe makers
FASE 2	Veldwerk
	Telefonische interviews 25 makers
	Telefonische interviews 25 begeleiders/instellingen
	Verdiepende interviews met 10 duo's
	Verdiepende interviews met 4 stakeholders
FASE 3	Rapportage

BIJLAGE 2: OVERZICHT GEÏNTERVIEWDEN

TELEFONISCHE INTERVIEWS MET 25 MAKERS

Afgeronde trajecten gesproken met:

Davy Pieters
Loic Perela
Olivier Diepenhorst
Heather Ware*
Aart Strootman*
Jan Martens
Frank Wienk
Sytze Schalk
Anne-Beth Schuurmans
Ilmer Rozendaal
Collectief Walden (*Seline Gosling*)
Nick Steur*
Eran Ben-Michael
Mark Schilders
BOG (*Anne Baltus*)
Johanneke ter Stege
Eva Line de Boer

In traject met:

Frascati
Dansateliers
Toneelschuur Producties
Date /LeineRoebana
Stichting November Music
ICKamsterdam
Stichting Coöperatie
Het Nationale Theater
2+ producties
Theaterproductiehuis Zeelandia
Terschellings Oerol Festival
Stichting SoAP
Stichting RAST
Jazz International Rotterdam
Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond
Productiehuis Oost-Nederland
Festival CEMENT

14

Lopende trajecten gesproken met:

Luke Deane
Firma Ducks (*Liliane Brakema*)
Julie Cafmeyer
Het Kantoor (*Annelies Appelhof*)
Genevieve Murphy
Eendagsvlieg bij Avond (*Linda Zijl*)
Zinzi Oegema
Wild Vlees (*Job Rietvelt*)

Grachtenfestival Amsterdam
Theater Bellevue
Vlaams Cultuurhuis De Brakke Grond
BonteHond
NBprojecten
Keesen & Co
TENT circustheater producties
Stichting Theaterfestival Boulevard

* Deze makers zijn niet bereikt.

TELEFONISCHE INTERVIEWS MET 25 INSTELLINGEN

Afgeronde trajecten

Frascati
Zinaplatform
Stichting Appelsap
Ensemble Modelo62
Korzo
Het Nationale Theater
Johan Wagenaar Stichting
IJ Producties/Over het IJ Festival
Theater Bellevue
Stichting Hofplein Rotterdam
Productiehuis Rotterdam
Spinn Off
Stichting SoAP
DOX
Podium Mozaïek
Operadagen Rotterdam
Paradiso Melkweg Productiehuis

Gesproken met:

Berthe Spoelstra
Elly Ludenhoff
Wiecher Troost*
Jan Willem Troost
Stacz Wilhelm
Cees Debets
Caroline Bakker
Simone Hogendijk
Jeanette Smit
Audrey Janssen*
Tanja Elstgeest
Trix Water
Sophie Lambo
Paul Dijkema
Zafer Yurdakul
Tobias Kokkelmans
Talitha Stijnman

Lopende trajecten

Intro in Situ	Tom Swart
Stichting Maas theater en dans	Bernadette Stokvis
Danstheater Aya	Manuel Segond von Banchet
Het Huis Utrecht	Guido Besselink
RIGHTABOUTNOW INC.	Marjorie Boston
Amstelveens Poppentheater	Virga Lipman
Gaudeamus Muziekweek	Martijn Buser
ROSE Stories	Nasim Miradi*

* Deze personen / instellingen zijn niet bereikt.

VERDIEPENDE INTERVIEWS MET 10 DUO'S VAN MAKERS EN BEGELEIDERS

Afgeronde trajecten

De Brakke Grond*	Julie Cafmeyer	Bart Goveart, Lisa Wiegel
Toneelschuur Produkties	Nina Spijkers	Loesje Riethof
Stichting Via Zuid	Nina Willems	Jackie Smeets
Stichting Likeminds*	Saman Amini	Casper Nieuwenhuis
ISH	Shailesh Bahoran	Vevi van der Vliet
DansBrabant	Katja Heitmann	Heleen Volman
SPRING	Julian Hetzel	Rainer Hofmann
De Doelen	Yannick Hiwat en band	Ciska van Beek, Neil Wallace, Miriam Duiker
Productiehuis Oost-Nederland*	Johanneke ter Stege	Eve Hopkins

Lopende trajecten

Stichting De Veenfabriek*	Leden mc KASSETT	Paul Koek
---------------------------	------------------	-----------

* Deze makers en instellingen zijn apart geïnterviewd vanwege praktisch-logistieke redenen.

Interviews stakeholders

Jonge Harten Festival	Marc Maris
Commissieleden regeling Subsidie nieuwe makers	Ben Hurkmans, Gertrud Bolhuis
Well Played, adviseur o.a. voor FPK	Renee Trijselaar
Avans St.Joost, Young Artists Feed Forward	Rob Leijdekkers

BIJLAGE 3: ONDERZOEKSVERSLAG

De werking van de regeling Subsidie nieuwe makers onderzoeken we aan de hand van onderstaande vragen:

- Behaalt de regeling zijn doelstellingen?
- Is er sprake van duurzame ontwikkeling naar een zelfstandige podiumkunstenpraktijk van nieuwe makers?

Hieronder worden de bevindingen uit de documentenanalyse, aangevuld met inzichten uit de interviews, weergegeven. Allereerst kijken we naar de aantallen en het verloop van de gehonoreerde trajecten. Daarna evalueren we acht kernelementen van de regeling Subsidie nieuwe makers:

- de doelgroep van nieuwe makers (collectieven) en instellingen
- pluriformiteit
- samenwerking tussen maker en begeleider(s)
- leerdoelen
- ondernemerschap
- producties
- matchfunding
- duurzame ontwikkeling naar zelfstandigheid

Ten slotte staan we kort stil bij de ervaringen van aanvragers met de procedure, de commissie en het Fonds.

1. AANTALLEN EN VERLOOP VAN DE TRAJECTEN

17

Aantallen gehonoreerde aanvragen per jaar

In de onderzochte periode 2013-2017 zijn jaarlijks zo'n zeventien aanvragen gehonoreerd (totaal van twee aanvraagrondes). Het Fonds geeft aan dat bij de keuze voor circa zeventien trajecten per jaar kwaliteit, pluriformiteit en de omvang van het budget een rol spelen, evenals de afweging hoeveel nieuwe makers het podiumkunstenveld jaarlijks kan opnemen.

Sinds de start van de regeling Subsidie nieuwe makers in 2013 zijn er in totaal 88 aanvragen gehonoreerd. Vijf hiervan betreffen toekenningen van een vervolgsubsidie in het kader van de regeling. Van de trajecten waren er bij de start van het onderzoek (zomer 2018) 50 afgerond.

Jaar	Afgeronde projecten	Lopende projecten	Totaal gehonoreerd	Afgewezen
2013	16	-	16	98
2014	17	-	17	22
2015	16	1	17	49
2016	1	20	21	24
2017	-	17	17	40
Totaal	50	38	88	233

Vanwege onvolledige documentatie over 1 traject is de verdere analyse in dit rapport gebaseerd op 49 afgeronde trajecten of een totaal van 87 trajecten.

Het verloop van de trajecten

Uit de documentenanalyse komt naar voren dat van de 49 afgeronde projecten er 32 soepel verliepen, 13 met (wat) hobbels en 5 moeizaam – bij deze terminologie hebben we ons laten inspireren door het woordgebruik in verschillende evaluatieverslagen. Hieronder het beeld op basis van de documentenanalyse. Opgemerkt moet worden dat de geschreven evaluaties een positiever beeld van het verloop geven dan de evaluaties in de interviews, zoals zal blijken uit paragraaf 4 t/m 7.

Soepel verlopen trajecten

Ook evaluatiedocumenten van de 32 soepel verlopen trajecten, reppen regelmatig over uitdagingen. Maar deze brachten het traject niet in gevaar en bleken achteraf vaak de beste leermomenten te zijn geweest. In de helft van de soepel verlopen trajecten schrijven de aanvragers in de evaluatiedocumenten over hoeveel de nieuwe maker geleerd heeft. Uit paragraaf 5 'Leerdoelen' zal blijken dat het voornamelijk de artistieke ontwikkeling betreft.

Er wordt positief bericht over het traject als dit heeft geresulteerd in geslaagde voorstellingen of producties, voor een goed gevulde zaal of voor passend publiek (in circa een op de zeven evaluatiedocumenten). In circa een op de zeven evaluatiedocumenten refereren de aanvragers expliciet aan de samenwerking tussen maker en begeleider(s), waarbij woorden als 'zeer goed bevallen', 'bijzonder plezierige tweejarige samenwerking' of 'wederzijdse verrijking' worden gebruikt. Slechts drie evaluaties wijzen op de inrichting van het traject ter verklaring van het soepele verloop van de trajecten. Genoemd worden onder andere de 'samenspraak' waarmee het plan is gemaakt en het belang van 'veel tussentijdse evaluaties (ook met partners)' en de bijsturing waardoor het traject steeds meer waarde kreeg voor, en beter aansloot bij de wensen van de makers.

Met (wat) hobbels verlopen trajecten

Van de 49 afgeronde trajecten zijn er volgens de evaluatiedocumenten dertien met wat hobbels verlopen, maar wel afgerond. De vaakst genoemde hobbel (in vijf evaluaties) zijn uitdagingen die zich voordeden in de artistieke zoektocht die zich in de trajecten ontvouwde. Het ontwikkelen op artistiek vlak, het leren keuzes maken, het als maker vinden van je rol in een veranderlijk proces en het samenwerken met de andere makers, spelers of bandleden stellen de makers voor uitdagingen. De instellingen en makers beschrijven deze uitdagingen in de evaluaties als een belangrijk en waardevol onderdeel van het leerproces.

In vier evaluaties noemen de makers hun drukke agenda's en de vele aanbiedingen die ze van derde partijen krijgen. Hierdoor komt de voortgang van het traject en de ontwikkeling van het eigen werk soms in de verdrinking. In enkele trajecten verlaten betrokkenen voortijdig het traject door andere carrièremogelijkheden, persoonlijke keuzes (zoals verhuizing naar het buitenland) of doordat de intensieve zoektocht tot het inzicht leidt dat men liever een andere weg inslaat. Vertraging ontstaat in drie trajecten door persoonlijke omstandigheden van de maker, zoals ziekte of rouw. In enkele trajecten ontstonden veranderingen door vertrek of ziekte van de begeleider. De makers hebben daardoor meer van de organisatie van hun trajecten voor eigen rekening moeten nemen (wat niet per se als negatief wordt beschreven in de evaluatiedocumenten).

18

Om de hobbels te overkomen zijn er, in overleg met het Fonds, wat wijzingen in de trajecten aangebracht, bijvoorbeeld kleinere projecten opgezet of activiteiten later gepland. In een enkel geval is een eenjarig traject met één jaar verlengd of het toegekende budget over een langere periode verdeeld.

Moeizaam verlopen trajecten

Van de 49 afgeronde trajecten zijn er volgens de evaluatiedocumenten vijf moeizaam verlopen, waarvan vier afgerond. Als belangrijkste reden voor het moeizame verloop geven instellingen en makers de mismatch tussen de partijen aan. In drie trajecten blijkt er achteraf duidelijk onvoldoende aansluiting te zijn geweest tussen verwachtingen, ambities en werkwijzen van de instelling en de maker. In de andere twee gevallen lag de uitdaging vooral in de samenwerking tussen de makers (en uitvoerende kunstenaars) onderling. Niet iedereen geeft even makkelijk aanwijzingen of neemt advies van anderen aan. Dat er slechts bij één traject sprake is van terugvordering van de verstrekte subsidiegelden door het Fonds, komt door de flexibiliteit van het Fonds om de resterende tijd en middelen van de moeizaam verlopende trajecten om te buigen naar andere activiteiten die de maker in zijn/haar ontwikkeling ondersteunen.

Conclusie

Het is een positief resultaat dat van de 49 afgeronde trajecten er slechts vijf moeizaam verliepen, waarvan er bovendien slechts een voortijdig tot een einde kwam. De relatie van begeleider en maker is niet de enige indicator voor een soepel verlopen traject, maar omgekeerd blijkt deze relatie in moeizaam verlopen trajecten verhoudingsgewijs vaker negatief te zijn uitgedrukt. Twee kanttekeningen zijn op zijn plaats. In een enkel geval is er daarbij sprake van overmacht door onvoorziene persoonlijke omstandigheden van de maker of begeleider en/of door veranderingen bij de instelling, waardoor de begeleiding in de trajecten anders verliep. Daarnaast vraagt het kleine aantal moeizaam verlopen trajecten om terughoudendheid bij het generaliseren van de bevindingen.

Op basis van de documentenanalyse zijn er geen aanvullende verklaringen voor de met hobbels of moeizaam verlopen trajecten te geven. Zo ontstaat er geen eenduidig beeld als er wordt gekeken naar het type instelling – de typen instellingen kennen soepel en minder soepel verlopen trajecten. Ook de omvang van de plannen is geen indicator voor een hobbelig verloop. Onbekendheid vormt evenmin een verklaring omdat in iets meer dan de helft van de trajecten met hobbels, maker en instelling al eerder hebben samengewerkt. Hoewel er geen verband lijkt te bestaan tussen de tijd die is verstreken tussen afstuderen en de start van het Nieuwe makerstraject en het verloop van het traject, schrijft een instelling in de evaluatie: "Een turbulente route hoort bij de eerste stappen in het veld na de opleiding."

2. DE DOELGROEP VAN NIEUWE MAKERS (COLLECTIEVEN) EN INSTELLINGEN

De regeling Subsidie nieuwe makers is er voor talentvolle makers of collectieven van makers in de podiumkunsten, die niet langer dan drie jaar als maker actief zijn in het Nederlandse podiumkunstenveld. De aanvragende organisaties zijn actief in de professionele podiumkunsten en richten zich op het realiseren van voorstellingen, concerten of festivals. Ook gespecialiseerde podia kunnen aanvragen. De intentie van de regeling om de ontwikkelingsvraag van makers centraal te stellen, betekende dat er ruimte voor verschillende aanvragers is gemaakt. Door in te zetten op aanvragen van makers met een consortium van instellingen, werd talentontwikkeling op een geïntegreerde manier ondersteund.

Aanvragen voor individuele makers en voor collectieven

Aanvragen kunnen gedaan worden voor een maker of een groep van makers. Van de 88 gehonoreerde aanvragen zijn er 62 gedaan voor individuele makers en 16 voor kunstenaarscollectieven of groepen. Onder de afgeronde projecten zijn 10 aanvragen en onder de lopende projecten 6 aanvragen voor kunstenaarscollectieven of groepsaanvragen. Bij de gehonoreerde aanvragen voor individuele makers en collectieven zijn in totaal circa 115 makers betrokken (circa 10 van deze makers doorliep ook een tweede traject binnen de regeling).

Niet langer dan drie jaar als maker actief

Subsidie nieuwe makers kan worden aangevraagd voor een maker die, of makerscollectief dat niet langer dan drie jaar in het Nederlandse podiumkunstenveld als maker actief is. De meeste makers hebben bij aanvang al (enkele) stukken geregisseerd. Een aantal van hen heeft ervaring als maker opgedaan bij de begeleidende instelling. Al wordt informatie over de 'makersduur' niet standaard in aanvragen opgenomen, een aantal bijgevoegde cv's geeft de indruk dat de betreffende makers meer dan drie jaar ervaring als maker hebben.

Naast nieuwe maker is zo'n 40% ook jonge maker en komt in de eerste drie jaar na afstuderen in de regeling (zie onderstaande tabel).

19

Tijd verstreken tussen laatstgenoten opleiding en start subsidie	Aantal makers*
Start in hetzelfde jaar	4
1 jaar	9
2 jaar	17
3 jaar	6
4 jaar	13
5 t/m 9 jaar	15
10 jaar of meer	6
Jaartal afronding opleiding niet gegeven in documentatie	12
Opleiding niet traceerbaar in documentatie	1
Geen kunstvakopleiding	5
Totaal	88

* In het geval van collectieven hebben we de meest recente afstudeerdatum genomen.

Uit de aanvraagdocumenten blijkt dat veel nieuwe makers bij aanvang van de trajecten al een zekere zichtbaarheid en/of positie hebben verworven in het veld. Sommigen hebben een eigen gezelschap, anderen hebben prijzen gewonnen. Veel makers hebben uitvoerend werk in de podiumkunsten verricht, voordat ze begonnen aan het makerschap.

Breedte in aanvragende instellingen

Naast productiehuisen kunnen ook producerende instellingen, podia en festivalorganisaties aanvragen doen. Zoals onderstaand schema laat zien, gaat het sinds het begin van de regeling Subsidie nieuwe makers om negentien producerende instellingen, tien podia, achttien productiehuisen (waarvan acht met een eigen podium) en twaalf festivals. Daarmee is er sprake van een redelijk evenwichtige verdeling tussen de typen instellingen.

Onderstaande tabel laat een breder speelveld zien, waarin ook andere instellingen dan productiehuisen talen ondersteunen in hun ontwikkeling. Uit de gesprekken sprak waardering dat de regeling deze verbreding mogelijk heeft gemaakt. Waardering was er ook voor het gezamenlijk aanvragen van makers en een consortium van instellingen.

Kijkend naar de tabel valt wel op dat de niche – andersoortige en/of minder ‘gevestigde’ instellingen of festivals – nog minder gebruikmaakt van de regeling Subsidie nieuwe makers.

Gehonoreerde projecten per aanvragende instelling						
Aantal projecten	Producerende instelling	Podium (hoofdzakelijk)	Productiehuis met eigen podium	Productiehuis zonder programmerend podium	Festival	Aantal instellingen
4	ISH (MF)*		Frascati			2
3		De Brakke Grond, Het Nationale Theater	Korzo (MF), Toneelschuur Producties (MF)	Stichting SoAP		5
2	De Dutch Don't Dance Division, Stichting RAST, Ensemble Modelo62, RIGHTABOUT-NOW		Productiehuis Oost-Nederland, Theater Bellevue (MF), Het Huis Utrecht	Theaterproductiehuis Zeelandia (MF), Dansateliers, DansBrabant	IJ Producties/ Over het IJ Festival, Festival CEMENT, Gaudeamus Muziekweek (MF)	13
1	ICKamsterdam (MF), DOX, Date /LeineRoebana (MF), Zinaplatform, BonteHond (MF), Keesen & Co, Danstheater Aya (MF), Maas theater en dans (MF/BIS), Kameroperahuis, ROSE stories, De Veenfabriek (MF), TENT circustheater producties, Nbprojects (MF), Orkater (MF)	Stichting Hofplein, Podium Mozaïek, Amstelveens Poppentheater, De Doelen, Laaktheater, Theater Zuidplein, De Balie, Muziekgebouw Eindhoven	Productiehuis Rotterdam, Paradiso Melkweg Productiehuis	2+ producties, Spinn Off, Stichting Coöperatie, Stichting Via Zuid, Stichting Likeminds (MF), Intro in Situ	SPRING (MF), Stichting Appelsap, Jazz International Rotterdam, Johan Wagenaar Stichting, Stichting November Music (MF), Oerol Festival (MF), Operadagen Rotterdam (MF), Grachtenfestival Amsterdam, Theaterfestival Boulevard (MF)	39
Totaal	19	10	8	10	12	59

* MF = Ten tijde van het indienen van de aanvraag meerjarig ondersteund door het Fonds Podiumkunsten.

Een of meerdere gehonoreerde aanvragen

In het totaal hebben binnen de regeling Subsidie nieuwe makers 59 (unieke) instellingen een aanvraag gehonoreerd gekregen. Van het totaalaantal instellingen hebben 39 instellingen één aanvraag, en 20 instellingen meerdere aanvragen gehonoreerd gekregen.

Van de instellingen die meerdere aanvragen gehonoreerd kregen, is precies de helft een productiehuis (waarvan 5 met en 5 zonder eigen podium). Met uitzondering van ISH is er geen producerende instelling of festival met 3 of 4 gehonoreerde aanvragen. Slechts 8 van de 39 instellingen met één gehonoreerde aanvraag zijn productiehuizen, hier domineren de producerende instellingen (14 aanvragen), gevolgd door de festivals (9) en podia (8).

De instellingen met 3 of 4 gehonoreerde aanvragen dienen navenant veel aanvragen in – variërend van 4 tot 8 ingediende aanvragen.

Conclusie

De aanvragen worden overwegend voor individuele makers gedaan, zestien aanvragen betroffen collectieven. De meeste makers hebben bij aanvang van de trajecten al enige zichtbaarheid verworven in het podiumkunstenveld en al (enkele) stukken geregisseerd, sommigen bij de aanvragende instelling. Van enkele makers bestaat de indruk dat zij al langer dan drie jaar actief zijn als maker in de podiumkunsten. Zoals beoogd geeft de regeling een breed palet aan instellingen de mogelijkheid om nieuwe makers in hun ontwikkeling te ondersteunen. Er is sprake van een redelijk evenwichtige verdeling tussen de typen instellingen (producerende instellingen, podia, productiehuizen met en zonder eigen podium en festivals) die als hoofdaanvrager optreden.

3. PLURIFORMITEIT

De regeling Subsidie nieuwe makers wil een bijdrage leveren aan de pluriformiteit van het podiumkunstenveld in Nederland. Om hier zicht op te krijgen, gaan we voor de gehonoreerde aanvragen na welke discipline en welk genre het betreft, typeren we de nieuwe makers aan de hand van een aantal indicatoren en kijken we naar de geografische spreiding.

Disciplines en genres

De theateeraanvragen domineren. De danssector is verhoudingsgewijs kleiner dan de theater- en muzieksector, dus dat hoeft niet te verbazen. Zo beschouwd is vooral de muzieksector wat ondervertegenwoordigd. Opvallend zijn de verschillende genres en stijlen binnen de disciplines – dit vergroot de bijdrage aan een pluriforme sector. Genres en stijlen variëren van 'urban' dansvormen tot een theatergame en een 'stenenstapelaar'; van rap, al dan niet gecombineerd met elektronische muziek, tot jazz. Ook is er een aantal 'gemengde' trajecten, bestaande uit kunstenaars, wetenschappers en filosofen of werk op het snijvlak van experimentele locatietheater, performatieve installatie en scenografie en technologie.

Jaar	Dans	Theater	Muziek	Muziektheater
2013	5	9	1	1
2014	4	7	6	0
2015	4	9	2	2
2016	3	13	3	2
2017	4	8	2	3
Totaal	20	46	14	8

Sommige nieuwe makers werken op andere plekken aan het maken en presenteren van kunst dan in zalen of andere podia. Anderen werken meer proces- dan productgericht. Het werk van weer anderen is politieker dan gebruikelijk in de Nederlands kunstsector, volstrekt interdisciplinair of internationaal. Ook zijn er makers die zich in hun werk verbinden aan maatschappelijke thema's en organisaties. Sommige makers ontwikkelen artistieke talen die in de gevestigde culturele infrastructuur niet altijd meteen ingang vinden.

Typering nieuwe maker

Sinds de start van de regeling Subsidie nieuwe makers zijn er vrijwel evenveel mannelijke als vrouwelijke makers gehonoreerd (tweede trajecten meegerekend). De collectieven zijn vrijwel allemaal gemengd samengesteld.

Gender	Afgeronde projecten	Lopende projecten	Totaal *
Vrouw	35	28	63
Man	43	17	60

* Van een collectief was dit niet te traceren.

De oudste maker is geboren in 1976 en de jongste in 1995. Ongeveer de helft van alle makers valt in het cohort 1986-1990 en is dus momenteel rond de dertig jaar.

Geboortejaar	Afgeronde projecten	Lopende projecten	Totaal
75-80	5	0	5
81-85	18	6	24
86-90	38	22	60
91-95	7	5	12
Niet te traceren in documentatie	2 individuen en 2 groepen	7 individuen	

Vrijwel alle makers die bij de regeling Subsidie nieuwe makers betrokken zijn, hebben kunstvakonderwijs genoten, minimaal op bachelorniveau. Veel makers hebben meerdere kunstvakopleidingen gevolgd of aanverwante opleidingen (bijv. theaterwetenschappen); een enkeling voltooide een creatieve opleiding op het roc.

Kunstvakopleiding genoten?	Aantal makers
Ja	82
Nee	6*

* Vijf makers hebben geen kunstvakonderwijs genoten, een van hen doorliep een tweede traject.

Op basis van de informatie in de aanvragen of het curriculum vitae, constateren we dat ongeveer de helft van alle makers (60) een Nederlandse – al dan niet biculturele – achtergrond heeft. Er komen 34 makers van buiten het Nederlands taalgebied, al is een aantal van hen al lange tijd in Nederland en heeft (ook) Nederlands kunstvakonderwijs genoten.

De culturele achtergrond van de begeleiders en coaches laat zich lastig traceren in de documenten.

	Afgeronde projecten	Lopende projecten	Totaal
Nederland	33	22	55
Nederland bicultureel*	3	2	5
België	7	2	9
Overig Europa**	7	5	12
USA/Canada	2	1	3
Overige landen ***	6	5	11
Niet te traceren in documentatie	3	5	8

* Indien expliciet in de aanvraag genoemd, bijvoorbeeld Turks-Nederlands of Hindoestaans-Nederlands. In werkelijkheid is het aantal 'biculturele' Nederlanders onder de makers groter.

** Zwitserland (2), Duitsland (2), Engeland (2), Noorwegen (1), Frankrijk (1), Zweden (1), Griekenland (1), Italië (1), Slovenië (1)

*** Turkije (4), Iran (2), Angola (1), Congo (1), Japan (1), Israël (1), Brazilië (1)

22

Geografische spreiding

Gekeken naar de geografische locatie van de aanvragende instellingen, worden er van de gehonoreerde trajecten 37 in Amsterdam, 31 in andere steden in de Randstad en 20 elders in Nederland uitgevoerd.

	Afgeronde projecten	Lopende projecten	Totaal
Amsterdam	21	16	37
Overig Noord-Holland	2	2	4
Den Haag	7	3	10
Rotterdam	6	3	9
Overig Zuid-Holland	0	1	1
Utrecht	3	4	7
Noord-Brabant	3	4	7
Limburg	4	1	5
Arnhem	2	1	3
Friesland	1	0	1
Zeeland	1	1	2
Flevoland	0	1	1
Overijssel	0	1	1
Totaal	50	38	88

Conclusie

Samengevat kunnen we zeggen dat de regeling Subsidie nieuwe makers een rijk palet aan trajecten ondersteunt. De diversiteit uit zich in verschillende facetten. Bijvoorbeeld in de disciplines, genres en stijlen die het werk van de nieuwe makers vertegenwoordigen. De regeling steunt mannen en vrouwen van verschillende leeftijden, die in Nederland of elders geboren zijn. De regeling steunt verhoudingsgewijs veel minder talenten die via een andere route dan die van het kunstvakonderwijs komen. Minder divers is ook geografische spreiding, de locatie van de trajecten weerspiegelt Amsterdam en de Randstad als centrum van de culturele activiteit in Nederland.

4. SAMENWERKING MAKER EN BEGELEIDER

Het hart van de trajecten vormt de samenwerking tussen maker en begeleider van de aanvragende instelling. We kijken hieronder naar de motivatie voor samenwerking, de variatie in de opzet van de begeleidingstrajecten en de ervaringen die in de praktijk zijn opgedaan.

Motivatie

Er zijn drie hoofdmotivaties voor de samenwerking, die in vrijwel alle aanvraagformulieren van afgeronde en lopende trajecten worden benoemd. Ten eerste de gedeelde artistieke visie en werkwijze. De maker voelt zich verwant met wat de instelling maakt of programmeert. Omgekeerd is de instelling van mening dat de maker past binnen de profilering en het beleid van de instelling. Ten tweede de waardering van de instelling voor het werk, de ontwikkeling en ambitie van de maker. En ten derde wijzen makers naar de expertise en het netwerk van de instelling die hun kansen kunnen bieden.

Naast deze drie gecombineerde motivaties, geven sommige aanvragen een of twee aanvullende motivaties. Het vaakst genoemd (in 20 afgeronde en 25 lopende aanvragen) is een succesvolle eerdere samenwerking. De positieve ervaringen – soms volgen instellingen of begeleiders de maker(s) al sinds hun afstudeervoorstelling – resulteerden in wederzijds vertrouwen en respect, en de regeling Subsidie nieuwe makers biedt de kans om de samenwerking te bestendigen. Daarnaast geven enkele aanvragen de locatie of de regionale verbondenheid van de maker als aanvullende motivatie. Dat kan met een Nederlandse provincie of stad zijn, evenals met het Vlaamse kunstenveld. In een aantal aanvragen wordt ook de toegang voor de instelling via de maker tot een nieuw of jonger publiekssegment als een van de motivaties beschreven.

Variatie aan begeleidings- en coachingstrajecten

Coaching krijgt onder meer vorm door begeleiding van, gesprekken met en feedback van de medewerkers van de aanvragende instelling. Maar ook andere vormen – van meer en minder intensieve aard – worden genoemd: van externe coach(es) tot stages of residenties binnen een andere dan de aanvragende instelling. Van het '*nadrukkelijk voorstellen*' van de maker binnen het netwerk van de aanvragende instelling tot het aanbieden van het werk van de maker aan alliantiepartners.

Naast begeleiding vanuit de aanvragende instelling, zijn bij de trajecten vaak externe coaches betrokken. In sommige gevallen gaat het om heel veel coaches en worden er aantallen van zes of zeven genoemd. Uit de documenten blijkt dat externe coaching zich met name op de zakelijke kant van het vak richt. Het kan zijn dat de coaching door de pr-medewerker van een marketingafdeling van een mede-aanvragende instelling geboden wordt, het kan ook een organisatie als Cultuur-Ondernemen zijn. In enkele gevallen wordt de coaching zo ingericht dat er meteen een (beoogd) toekomstig zakelijk leider betrokken raakt. Dit is een interessante aanpak gegeven de duurzaamheidsambitie van de regeling Subsidie nieuwe makers.

Ook uit de evaluaties van de afgeronde trajecten, waarin over de samenwerking en relatie tussen maker en begeleider(s) wordt geschreven, spreekt een gevarieerd beeld. Soms was er sprake van wekelijkse feedbacksessies, in andere gevallen was de begeleiding meer op afstand. Soms was het juist de goede relatie met één begeleider die wordt genoemd, terwijl anderen verslag doen van steun van meerdere medewerkers van de instelling op wie de maker kon terugvallen en van kon leren. Soms wordt niet letterlijk de begeleiding genoemd, maar wel de kansen die de samenwerking met een instelling biedt.

Ervaring met de begeleidingstrajecten

In 6 evaluatieverslagen van de 49 afgeronde trajecten wordt er geen aandacht besteed aan de relatie tussen begeleiders, coaches en makers. In 8 verslagen wordt deze in negatieve en in 9 verslagen alleen summier in neutrale bewoordingen beschreven. In 26 verslagen wordt de samenwerking en relatie positief aangeduid – ongeacht het verloop van de trajecten.

Beoordeling relatie	Soepel verlopen trajecten	Met hobbels verlopen trajecten	Moeizaam verlopen trajecten	Totaal
Positief	17	7	2	26
Neutraal	8	1	0	9
Negatief	3	2	3	8
Niets over geschreven	3	3	0	6
Totaal	31	13	5	49

In ongeveer de helft van de afgeronde trajecten wordt over de relatie tussen begeleider(s) en maker in positieve termen gesproken, in zinsneden zoals: "Zonder hun hulp zou ik nu nooit zo zeker over mezelf zijn geweest" of "Hun expertise was van onschatbare waarde." In andere trajecten was de match tussen maker en aanvragende instelling een minder gelukkige. Uit de interviews komen verschillende redenen naar voren. Zo ervoeren sommige instellingen de maker als "niet open voor kritische reflectie of constructieve uitwisseling". In sommige trajecten liep het anders dan gedacht omdat het ineens heel snel in de carrière van de maker ging waardoor hij/zij 'afdreef' van de originele afspraken met begeleider en aanvragende instelling. Soms was er beperkte capaciteit onder de coaches en zijn de makers van mening dat er meer gesprekken en evaluatiemomenten nodig zijn wil een coach een maker goed bijstaan. Sommige begeleiders kwamen meer op afstand te staan door interne problemen bij de aanvragende instelling (personeelwisselingen of ziekte) of vanuit de aanname dat de maker zelfstandig met dingen moet leren omgaan. Afstand wordt niet door alle makers als negatief ervaren: sommigen zoeken juist vrijheid om zelf te zoeken en na te denken. Zoals we in paragraaf 1 al zagen, is slechts in enkele gevallen sprake geweest van een verkeerde inschatting van de match.

Enkele makers geven in de gesprekken aan dat het soms tijd kost voor men goed zijn draai heeft gevonden in de samenwerking. In sommige gevallen ging het bij de instellingen om 'logge organisaties', wat weer een ander soort vaardigheden van de maker vroeg. In het geval van festivals, moest de maker soms zijn/haar draai vinden in de veranderende dynamiek in de hectiek en omvang van de organisatie door het jaar heen.

De ervaringen van de verschillende typen instellingen

Uit de interviews is gebleken dat de verschillende constructies aan begeleidende en samenwerkende instellingen tot een breed palet aan (soms tegenstrijdige) ervaringen hebben geleid op het vlak van begeleiding. Dit is voornamelijk het gevolg van het feit dat verschillende typen begeleidende instellingen in verschillende mate tijd, ruimte en capaciteit voor begeleiding voorhanden hebben. De externe coaches krijgen hun uren gefinancierd; productiehuisen of -netwerken hebben intern wat meer faciliteiten voor begeleiding op het vlak van technische, publicitaire en andere vragen. Het zijn vooral de instellingen zonder primaire talentontwikkelingstaak die aangeven de begeleidende taak als zwaar te ervaren, vooral als er geen productiehuis mede-aanvrager is om de taken mee te delen. Als een maker begeleid wordt in het ontwikkelen van een onafhankelijke artistieke signatuur, komt dit boven op de bestaande instellingstaken. Onvoorspelbaarheid en onregelmatigheid in de behoefte aan begeleiding en de veranderlijke planning van de maker, vraagt om flexibiliteit die podia, festivals of gezelschappen niet altijd kunnen bieden. Maar ondanks de flinke investering (in eigen uren, ruimten en soms productie- of programmabudget), geven de instellingen zonder primaire talentontwikkelingstaak in de interviews aan, het begeleiden van nieuwe makers belangrijk te vinden en het te willen blijven doen. Makers geven aan dat zij blij zijn juist bij deze instellingen terecht te hebben gekund, omdat de instelling artistiek inhoudelijk de beste match voor hen vormde.

Sommige instellingen geven in de interviews aan nog groeipotentieel in de samenwerking met medeaanvragers en partnerinstellingen te zien. Partnerschappen zien zij als essentieel omdat ze zorgen voor een breed platform voor de maker. Deze instellingen geven aan dat in de praktijk niet alle samenwerkingspartners een sterke link ontwikkelen met de maker, waardoor er minder dan mogelijk uit de trajecten gehaald wordt. Zij doen de suggestie aan aanvragende instellingen om samen met hun partners te reflecteren op welke taken er beter of aanvullend op elkaar afgestemd kunnen worden. En aan het Fonds om aanvragers hiertoe te stimuleren.

Conclusie

De regeling Subsidie nieuwe makers schrijft niet voor hoe de begeleidings- en coachingtrajecten moeten worden ingevuld. De praktijk laat een navenant rijk en gevarieerd beeld zien. Variatie is er in de invulling van de begeleidingstrajecten, het aantal begeleiders en coaches, evenals in de intensiteit van de begeleiding.

Hoe moeizamer de trajecten verliepen, hoe vaker de relatie tussen maker en begeleider negatief wordt geëvalueerd in de documenten. Een minder positief geëvalueerde relatie reflecteert vaak veranderingen in het traject als gevolg van overmacht door onvoorziene persoonlijke omstandigheden van maker of begeleider en/of personele veranderingen bij de instelling.

Uit de paragraaf 'Breedte in aanvragende instellingen' bleek al dat de meeste geïnterviewden het zeer waarderen dat binnen de regeling verschillende typen instellingen een begeleidende rol kunnen oppakken in de talentontwikkeling van makers en dat zo de inbedding verbreed, en een divers palet aan makers bediend wordt. Wel blijkt het instellingen zonder primaire talentontwikkelingstaak relatief vaker zwaar te vallen om de begeleidende rol te vervullen. Deze instellingen zonder primaire talentontwikkelingstaak vragen van het Fonds om meer (financiële) ruimte binnen de regeling om de interne begeleiding (door de aanvragende instelling) goed te kunnen faciliteren.

5. LEERDOELEN

Het aanvraagformulier van de regeling Subsidie nieuwe makers bevat de paragraaf 'Leerdoelen en ondersteuning'. De ontwikkelingsdoelen worden in de toelichting op de regeling uitgesplitst in artistieke, persoonlijke en zakelijke leerdoelen. In de aanvragen schrijven de makers en instellingen wat hun specifieke ontwikkelingstraject inhoudt en welke activiteiten ze met betrekking tot deze leerdoelen ontwikkelen. Hieronder beschrijven we de resultaten die behaald worden op de voorgenomen leerdoelen en de ervaring met het aanvragen aan de hand van leerdoelen.

Artistieke en persoonlijke leerdoelen

In vrijwel alle evaluatieverslagen wordt het meest uitgebreid stilgestaan bij de artistieke ontwikkelingen van de maker(s). Er worden positieve resultaten genoteerd. Enerzijds vinden makers door de opgedane ervaring meer vertrouwen in het eigen werkproces en/of leert men zichzelf evenals de randvoorwaarden en condities waaronder men het beste werkt, steeds beter kennen. Anderen verwerven inzicht in de verschillende facetten van het productieproces of hebben hun artistiek leiderschap (verder) ontwikkeld. Anderzijds wordt er in deze verslagen gerapporteerd over de zoektocht naar de eigen identiteit en taal van de maker en hebben de makers in de trajecten goede stappen genomen in de ontwikkeling van de artistieke signatuur. Ook wordt er – soms zeer uitgebreid – gereflecteerd op de producties die tot stand zijn gekomen. In verschillende gevallen hebben de producties geleid tot een duidelijke herkenbaarheid van de maker en meer zichtbaarheid van het werk.

In achttien evaluatieverslagen (van elf soepel en zeven met hobbels verlopen trajecten) wordt de persoonlijke ontwikkeling van de maker expliciet genoemd. In de manier waarop de ontwikkelingen in de meeste evaluatiedocumenten worden geschetst, overlappen de artistieke en persoonlijke leerdoelen. Zowel de toename in zelfkennis of zelfvertrouwen als de uitwerking van de artistieke signatuur of handtekening, kent uiteraard een element van persoonlijke ontwikkeling, maar dit dient in eerste instantie de artistieke ontwikkeling.

Zakelijke leerdoelen

In de verslagen wordt op de bovenstaande twee doelen uitgebreider en positiever gereflecteerd dan op de zakelijke leerdoelen. Slechts in enkele evaluatieverslagen is meer dan één leerdoel expliciet genoemd (zie tabel). In zeventien trajecten is er een stichting, band of gezelschap opgericht of stichtingsbestuur gevormd. In een paar trajecten is het 'ondernemerschap versterkt' of heeft de maker geleerd leiding te geven. In de verslagen is het niet helder of het hier om zakelijke leiding gaat of iets anders. Het merendeel van de evaluatiedocumenten beschrijft alleen zeer bescheiden stappen op de voorgenomen zakelijke leerdoelen, veelal in weinig concrete bewoordingen als 'geleerd over' of 'contacten gelegd'. Onderstaande tabel doet verslag van wat we aan behaalde doelen in de evaluaties aantreffen:

Zakelijke leerdoelen	Aantal keer genoemd in evaluatieverslagen
Stichting, band of gezelschap opgericht of stichtingsbestuur gevormd	17
Geleerd over marketing, publiciteit en persoonlijke branding	10
Netwerken uitgebreid, contacten gelegd	9
Vooraf benoemd dat het niet meevalt om deze doelen te realiseren!	6
Geleerd over financiering en fondsenwerving	5
Geleerd leiding te geven	3
Geleerd over de praktisch-organisatorische kant van het vak of over alle facetten van de zakelijke kant (genoemd, maar niet nader gespecificeerd)	2
Zakelijke strategie ontwikkeld (of juist zakelijk leiderschap daarna uitbesteed)	2
Ondernemerschap versterkt	2
Niets genoemd	2
Totaal *	58

* In enkele evaluatieverslagen zijn meerdere leerdoelen benoemd.

Wat opvalt in de door de aanvragers geformuleerde zakelijke leerdoelen (zeker waar het marketing en communicatie betreft), is de overlap met de doelstelling van de regeling Subsidie nieuwe makers om het ondernemerschap (zie paragraaf 6 in deze bijlage) te stimuleren. Dit wordt onder andere vertaald in het nadenken over publieksoverontwikkeling.

Een interessante categorie in bovenstaande tabel vormen de verslagen waarin aangestipt wordt dat er behoefte is aan ontwikkeling van de zakelijke kant en dat de maker zich bewust is van het belang van

het beheersen van de zakelijke aspecten van het vak, maar dat het in de praktijk tegenvalt om gedurende het traject deze doelen in voldoende mate te bereiken. Dit wordt vooral in de interviews door makers en instellingen ter sprake gebracht (zie kader).

Geïnterviewden aan het woord: ervaren uitdagingen met zakelijke leerdoelen

Voor een net afgestudeerde regisseur was het in de aanvraag benoemen van de zakelijke ontwikkeling, naast de artistieke ontwikkeling, prematuur. Verschillende instellingen geven aan dat de zakelijke vragen van de nieuwe makers in de eerste twee jaar vaak zeer basaal van aard zijn: hoe maak ik een factuur of een contract met een podium? Hoe dien ik mijn belasting in? In het traject maken makers een leerproces door. Ook groeit in twee jaar de zichtbaarheid van de makers, maar een deel van hen vindt zichzelf na het traject op het zakelijk vlak nog niet stevig staan. Verschillende makers doen in het traject wat ervaring op met het aanvragen van fondsen, maar vaak niet afdoende. Veel makers hebben aan het einde van de twee jaar geen zakelijk leider of fondsenwerver geëngageerd en zien niet hoe ze aan middelen kunnen komen deze te bekostigen. Waar een deel vooraf al een stichting had, zetten anderen er een op tijdens het traject, al staat deze aan het einde van het traject niet altijd al stevig en hebben ze er nog veel vragen over. Het opzetten van een stichting vraagt begeleiding en voor enkelen die dit voornemen hebben, ligt het zoeken naar een geschikt moment na het traject. Weer anderen wijzen erop dat het antwoord op de vraag hoe een maker zich wil organiseren, moet voortkomen uit de artistieke ontwikkeling. Moet het opzetten van een organisatievorm het doel zijn, of is onderzoek naar een passende organisatievorm (anders dan een stichting) deel van het ontwikkelingstraject?

Als het zakelijke leerdoel begrepen wordt als positionering, geven meerdere makers en instellingen aan dat hun zichtbaarheid is vergroot, zeker als de voorstellingen goed ontvangen worden en door de pers worden opgepikt. Tegelijkertijd bouwen ze nog aan hun netwerken en moeten ze het gesprek met de verschillende presentatie-instellingen aangaan. Ook na het traject wordt het werk van de makers vaak nog als 'risicoprogrammering' gezien, ook door podia waar men tijdens het traject speelde. De makers moeten zich tevens los van de begeleidende instelling zien te profileren. Ook hier is sprake van een proces: begeleidende instanties willen op de achtergrond zichtbaar blijven als de maker met een eigen gezelschap aan zichtbaarheid wint in het veld. Die blijvende samenwerking is positief, maar het kost tijd om podia en publiek uit te leggen dat er sprake is van zowel samenwerking, als van twee of meer zelfstandige instellingen.

Met betrekking tot duurzaamheid wijst een aantal evaluatiedocumenten erop dat het leren op dit vlak een doorlopend proces is en vragen makers zich soms af hoe ze dit verder kunnen ontwikkelen na afloop van het nieuwe makerstraject. Uit de gesprekken blijkt dat verschillende aanvragende instellingen de makers ook na het traject helpen om zakelijk verder op poten te komen.

Verschillende ervaringen met de zakelijke leerdoelen

Uit de documentenanalyse en de interviews spreekt een duidelijk verschil in startpositie van de nieuwe makers. Dit bepaalt mede of het accent komt te liggen op onderzoek (de artistiek-inhoudelijke ontwikkeling) of op de positionering in het veld en/of het opzetten van een passende organisatievorm. Voor productiehuzen die talenten op de opleidingen scouten, en/of voor makers die ambiëren deel te worden van een (groot) gezelschap, is 'zelfstandigheid' en 'ondernemerschap' een ander vraagstuk dan voor makers die het al een paar jaar zelf wisten te rooien en via de regeling Subsidie nieuwe makers steviger in het veld willen komen te staan als zelfstandig maker. Door het artistiek onderzoek dat aan de aanvraag voorafging, wisten ze duidelijk welke zakelijke leerdoelen ze zichzelf wilden stellen.

Verskil in ervaring met het werken aan artistieke en zakelijke leerdoelen is er ook tussen makers die zich met hun kunst op verschillende manieren in de samenleving positioneren. Makers die in hun werk verbinding aangaan met lokale partners uit de kunstsector en andere sectoren, hebben meer kans op het genereren van (externe) inkomsten. Voor deze makers zijn de leerdoelen zodanig met elkaar verweven dat ze het als kunstmatig ervaren om die in de aanvraag uiteen te trekken. Deze 'ondernemende' (financieel-economische) benadering van zakelijke leerdoelen is lastiger te realiseren voor makers van wie het werk geen aanleiding geeft om zich op een dergelijke manier te verbinden. Ook zijn er makers en instellingen die vinden dat ondernemerschap voor veel kunstvormen hoe dan ook *overrated* is.

Ook tonen gesprekken een verschil tussen makers die via het kunstvakonderwijs komen en zij die een andere route hebben genomen. Makers van het kunstvakonderwijs gaven als reactie dat ze worden opgeleid tot het maken van producties, maar niet leren om zich vanuit de inhoud van hun werk ook als ondernemer te ontwikkelen (hoe schrijf ik een aanvraag, hoe zet ik een lange lijn uit, hoe verbind ik me aan relevante partners en mensen die de randvoorwaarden van de kunstprocessen helpen scheppen, etc.). Een maker spreekt van 'inhoudelijk cultureel ondernemerschap' – een manier van denken die na de opleiding nog ontwikkeld moet worden. Makers die via een andere route komen, hebben hun cultureel

ondernemerschap vaak beter ontwikkeld en bij hen gaat het in de trajecten om het vormgeven van het inhoudelijke makerschap en het opbouwen van een netwerk en credit onder gevestigde cultuurinstellingen. Makers uit beide routes hebben ontwikkelingstijd nodig, maar de zakelijke behoeften zijn deels verschillend.

In de gesprekken valt op dat veel makers en instellingen het zakelijke leerdoel als dwingend ervaren. Ook al geeft het Fonds in de (toelichting op de) regeling Subsidie nieuwe makers geen richtlijnen over hoe de zakelijke leerdoelen moeten worden ingevuld, onder veel makers en instellingen is de indruk ontstaan dat de regeling weinig ruimte laat om tot iets anders te komen dan het oprichten van een eigen stichting. Uit meerdere gesprekken spreekt behoefte aan alternatieve organisatievormen, maar deze zijn momenteel nog niet concreet. Wat als benoembaar overblijft, is een stichting.

Nu vraagt de regeling Subsidie nieuwe makers dat aanvragers definiëren wat ze op de drie leerdoelen willen bereiken, hoewel de regeling geen richtlijnen geeft voor wat er na twee jaar bereikt moet zijn. In de praktijk blijken veel aanvragers een andere minder vrijblijvende interpretatie aan de invulling van de drie leerdoelen te geven. Uit de gesprekken blijkt dat veel makers en instellingen vinden dat ze na twee jaar minder ver zijn op het zakelijke vlak dan ze denken dat ze voor het Fonds zouden moeten zijn. Ze missen een stevige positionering, ervaring met fondsenaanvragen, een zakelijk leider, een stichting, enzovoorts. Bij het evalueren van de stand van zaken bij de afloop van het traject is het wellicht hoe dan ook bevredigender om te stellen dat doelen bereikt zijn, terwijl het in de praktijk stappen zijn in een doorlopend proces naar een zelfstandige positie in het podiumkunstenveld. De vraag om een evaluatie in de trant van 'welke vragen zijn beantwoord en welke nieuwe vragen zijn er opgekomen?', doet dit doorlopende proces misschien meer recht.

Uiteenlopende ervaringen met het aanvragen op basis van leerdoelen

In vrijwel alle gesprekken werd het aanvragen op basis van leerdoelen ter sprake gebracht. Met betrekking tot het werken met leerdoelen zijn er uiteenlopende ervaringen en behoeften. Er zijn makers en instellingen die het werken met leerdoelen als prettig ervaren. Het uitwerken van een plan langs deze lijnen helpt hen om vooruit te denken over wat ze nodig hebben, wat ze al in huis hebben en wat ze erbij willen leren. Er zijn daarentegen ook makers en instellingen die de leerdoelen als betuttelend ervaren en tegenstrijdig aan het feit dat de regeling Subsidie nieuwe makers *ontwikkelingstrajecten* ondersteunt. Ook de geïnterviewde commissieleden van het Fonds gaven aan in het begin tegen de beperkingen van het formulier aan te lopen en begrijpen dat het uitsplitsen in leerdoelen 'educatief' overkomt en makers tegen de borst kan stuiten.

Deze tweede 'groep' ziet in de samenwerking tussen instelling en maker, kunstenaars aan het werk die samen willen optrekken om te ontdekken. Als je dat benoemt als leren, dan krijgt het een schools en al snel hiërarchisch karakter. Het is goed om als maker 'afstandelijk' naar je ontwikkeling te kijken door de ogen van de leerdoelen, maar het beperkt als je de leerdoelen vooraf vertaalt in een werkplan, vindt circa een derde van de geïnterviewden. Als vooraf duidelijk is hoe de leerdoelen bereikt worden, is de openheid en het experiment dan niet al verloren? Daarnaast moeten de leerdoelen worden gerelateerd aan het maken van producties (minimaal twee). Van het maken leren de nieuwe makers, maar verschillende geïnterviewden zien het denken van makers en instellingen daardoor snel omslaan van een onderzoeksmodus naar een productiemodus en het realiseren van een x-aantal speelbeurten. Weer andere makers en instellingen hebben de indruk dat het Fonds de regeling wil openstellen voor ontwikkeling, maar blijkbaar toch behoefte heeft aan het "*vangen van de prestaties*". Ze begrijpen dat het Fonds moet werken vanuit regelingen, juridische verantwoordingen en dergelijke, maar vinden dit haaks staan op vertrouwen, de basis van talentontwikkeling. Het moet gaan om "*het laten ontkiemen van het zaadje*", niet om kwantiteit in prestatie. Ook al is het Fonds met twee producties tevreden en geeft het geen richtlijnen voor de omvang of het aantal speelbeurten daarvan, veel makers en instellingen ervaren in de trajecten een grote productie- en presentatiedruk. Daar komen we hieronder op terug.

Er is consensus onder de geïnterviewden over dat het gedegen nadenken over, en het schrijven van een plan voor de langere termijn een waardevolle exercitie is als dit gebeurt vanuit de startpositie en behoeften van de individuele maker en vanuit de artistieke inhoud van het werk. Maar men geeft ook aan dat niet alles vooraf is te overzien, en dat ontwikkeling betekent dat dingen gaandeweg kunnen veranderen. Uit de gesprekken blijkt dat de feitelijke ontwikkeling en het oorspronkelijke plan in de praktijk vaak uit elkaar gaan lopen. Dan ontstaat er soms ook spanning tussen de ontwikkeling van de maker (mindset voorbij het traject) en de instelling die deze ontwikkeling moet zien te blijven matchen met de beloftes zoals die zijn gedaan in de aanvraag. Een voorstel dat werd gedaan is om na het eerste jaar een evaluatie in te bouwen met maker, instelling en Fonds en de plannen inhoudelijk waar nodig bij te stellen. Hoewel veel instellingen het Fonds achteraf als flexibel hebben ervaren, was het hun vooraf niet duidelijk hoe flexibel ze met de uitwerking van de plannen mochten en konden omgaan.

Begripsverwarring

We constateren dat in de manier waarop makers en instellingen omgaan met de artistieke en persoonlijke leerdoelen dat die twee verweven zijn. Aan de zakelijke kant stellen we vast dat de begrippen door elkaar gebruikt worden, zowel door het Fonds als door de aanvragers. De ene aanvrager begrijpt het als positionering in het veld, de andere als marketing, en een derde als ondernemerschap. Het aanvraagformulier is evenmin eenduidig en onderscheidt het zakelijke als een van drie leerdoelen en vraagt in een aparte paragraaf de aanvragers naar hun plannen op het vlak van ondernemerschap. Ondernemerschap wordt in de toelichting op de regeling hoofdzakelijk geduid in termen van publieksontwikkeling (zie hieronder). Hoewel dus niet helder gespecificeerd in de regeling, in het aanvraagformulier en in de toelichting daarop, zijn dit allemaal elementen van het vak die de voorwaarden scheppen voor het artistieke en die met de artistieke ontwikkeling verbonden zijn. Afhankelijk van waar een maker in zijn ontwikkeling staat en over welke vaardigheden hij/zij beschikt, varieert de behoefte om op een of meer van deze elementen te focussen in nauwe relatie tot de artistieke ontwikkeling.

De ordening die we op basis van de gesprekken kunnen maken is:

- Artistieke en persoonlijke ontwikkeling
- Onderzoek vanuit het artistieke naar en/of competentieontwikkeling in een of meer voorwaardenscheppende elementen:
  - Positionering: netwerken en relaties bouwen met relevante instellingen, onderzoek naar hoe de zichtbaarheid in het veld verder vergroot kan worden.
  - Publieksontwikkeling: onderzoek naar passende vormen van publieksontwikkeling, marketing en communicatie.
  - Organisatieontwikkeling: oprichten van een gezelschap, stichting of onderzoek naar alternatieve organisatievormen, leidinggeven aan het team of de groep.
  - Ondernemerschap: belasting, contracten/facturen opstellen, fondsenwerven, onderzoek naar partnerships/sponsorships of andere financieringsvormen.

Conclusie

30

Met betrekking tot de persoonlijke, zakelijke en artistieke leerdoelen, concluderen we dat de meeste ontwikkeling gerapporteerd wordt op het vlak van artistieke en persoonlijke ontwikkeling. Die twee leerdoelen blijken bovendien vrijwel onlosmakelijk met elkaar verweven. Resultaten aan de zakelijke kant zijn er minder. Hier worden ook stappen gezet, maar de makers blijken zich aan het einde van de twee jaar op dit vlak veel minder zeker te voelen dan op het artistieke vlak. Het gaat om het ontwikkelen van vaardigheden waarmee men op de opleiding onvoldoende vertrouwd is geraakt. Aan het einde van de twee jaar zijn er nog veel – ook nieuwe – vragen.

Het aanvragen en het werken op basis van leerdoelen heeft zeer uiteenlopende ervaringen opgeleverd. Een deel van de makers komt daarmee goed uit de voeten, een ander deel veel minder goed. Voor deze makers is ondernemerschap bijvoorbeeld een intrinsiek onderdeel van hun artistieke praktijk dat zich in een aanvraagformulier niet laat scheiden. Of ze ervaren het vooraf uitwerken van een werkplan gericht op de leerdoelen als tegenstrijdig met een ontwikkelingstraject. Bij veel aanvragers bestaat tevens de indruk dat de regeling weinig ruimte zou laten voor het invullen van het zakelijke leerdoel, anders dan het opzetten van een stichting. Ook bestaat bij de aanvragers de indruk dat het Fonds hoge verwachtingen heeft van wat er na twee jaar bereikt zal zijn.

Daarnaast stellen we vast dat er verwarring bestaat met betrekking tot de voorwaardenscheppende elementen van het artistieke werk. In de door het Fonds gehanteerde scheiding tussen zakelijke doelen en ondernemerschap (toegelicht als publieksontwikkeling) en de manier waarop aanvragers daar vervolgens hun invulling aan geven, lopen zaken als positionering, publieksontwikkeling, organisatieontwikkeling en ondernemerschap door elkaar.

De huidige regeling komt tegemoet aan de meeste wensen en behoeften van de aanvragers, zoals die uit het onderzoek spraken. Een voorbeeld is de veel gehoorde behoefte aan meer maatwerk: de regeling laat de aanvragers vrij om te definiëren wat zij op de leerdoelen willen bereiken en de gehonoreerde trajecten tonen ook een zeer diverse invulling van de leerdoelen. Wel raden we het Fonds aan om in de communicatie over de regeling en in het aanvraagformulier (nog) duidelijker aan te geven dat de invulling van het traject afgestemd dient te worden op startpositie en behoeften van de maker en dat niet voor iedereen alle doelen in dezelfde mate hoeven te gelden. Ook is communicatie aan te raden over de verwachtingen van wat er in twee jaar mogelijk is.

Het Fonds kan overwegen om tegemoet te komen aan de wens van een deel van de makers om het ontwikkelings-traject meer ruimte te geven en minder stringent te werken met vooraf gedefinieerde acties gekoppeld aan de leerdoelen. Dat zou in dat geval, naast communicatie, een aanpassing van het aanvraagformulier betekenen. We raden het Fonds in elk geval aan om in de communicatie, het aanvraagformulier en de toelichtingen daarop helder onderscheiden doelen te formuleren: enerzijds de artistiek-persoonlijke ontwikkeling en anderzijds onderzoek naar,

of competentieontwikkeling op voorwaardenscheppende elementen zoals positionering, publieksoontwikkeling, organisatieontwikkeling en ondernemerschap.

6. ONDERNEMERSCHAP

In het aanvraagformulier wordt de aanvragers gevraagd hun plannen op dit vlak uiteen te zetten. Ondernemerschap is ook een van de vier beoordelingscriteria. In de toelichting daarop staat dat ondernemerschap zich onder andere uit in een overtuigende visie op publieksbereik, publieksoontwikkeling en het behalen van (publieks)inkomsten.

Wat er gedaan is aan publieksoontwikkeling

In acht evaluatieverslagen wordt niet ingegaan op de vorderingen met publieksoontwikkeling of -bereik. In andere verslagen wordt voornamelijk in algemene statements benoemd dat de zichtbaarheid en de publieksaantallen zijn vergroot. Of er wordt beschreven wat er is gedaan aan publieksoontwikkeling, meer dan dat er wordt geëvalueerd wat dat heeft opgeleverd. Onderstaande tabel geeft aan wat er in de evaluatieverslagen wordt geschreven:

Publieksoontwikkeling en -bereik	Aantal keer genoemd in evaluatieverslagen
Relatie/samenwerking met, en voorstellingen op andere podia, festivals of instellingen zorgt voor toegang ander publiek	14
Niets genoemd	8
Via sociale media	7
Platform van aanvragende instelling is vliegwiel voor publiek	6
Algemeen statement dat publiek is verbreed of zichtbaarheid vergroot, geen beschrijving hoe	6
Persaandacht	6
Dialogo aangaan met het publiek	5
Ludieke, interactieve acties als publiekswerving	5
Opmerking dat publieksoontwikkeling niet altijd soepel ging	4
Opmerking dat ze meer op publiekswerving moeten inzetten	3
Prijs gewonnen of daarvoor genomineerd, genereert aandacht	3
Gewerkt met kunstvakstudenten	1
Gewerkt met cross-over muziek en theater, daardoor breder publiek	1
Maker bemoeide zich actief met publiciteitsuitingen	1
Maker heeft leren omgaan met pers	1
Totaal *	71

* In sommige evaluatieverslagen zijn meerdere elementen genoemd.

Om (meer) publiek te bereiken blijkt vooral de effectiviteit van het platform dat de aanvragende en overige betrokken instellingen bieden. Deze instellingen zetten hun publieksrelaties en communicatiekanalen in om het werk van de nieuwe maker te promoten.

Wat verder opvalt is dat de nieuwe makers graag interactie met het publiek opzoeken als een manier van publieksoontwikkeling. Sommigen doen dit als inherent onderdeel van hun maakprocessen. Anderen doen dat bijvoorbeeld door de dialoog aan te gaan in gesprekken na voorstellingen, door het organiseren van talkshows met het publiek of het houden van openbare repetities. Ook zijn er ludieke acties en experimenten met randprogrammering, publieksparticipatie of het maken van persoonlijke videoboodschappen voor bezoekers.

Enkele evaluatieverslagen berichten dat publiekswerving en -ontwikkeling niet altijd soepel is gegaan (4), of dat men zich realiseert dat daarop nog meer ingezet moet worden (3). In de interviews kwamen uitdagingen rondom publieksoontwikkeling uitgebreid aan de orde: nieuwe makers hebben meer tijd nodig om publiek te ontwikkelen op plekken waar ze dit nog niet hebben. Ze ervaren dat als lastig als je maar een of twee keer ergens op een podium staat. Sommige makers geven aan moeite te hebben met het creëren van een gelijkwaardig gesprek met podia of festivals "waar het denken over kunst maken als een opvolging van losse, afzonderlijke producties domineert". In hun ervaring willen presentatieplekken zo snel mogelijk gegevens over vorm, duur en inhoud van de voorstelling, publieksaantallen, enzovoort.

Dat strookt niet met de aanpak van makers die hun werk bijvoorbeeld begrijpen als een doorlopend onderzoek naar een vraag/thema, dat zich telkens op andere manieren uit, wellicht in meerdere, andersoortige producten. Dat geldt ook voor makers die onderzoek doen naar kunstbeleving en de relatie met het publiek. Ook zij bewegen zich buiten de zaal, werken met toevallige voorbijgangers of met kleine publieksgroepen.

Makers met onderzoeksprocessen die resulteren in andersoortige producties dan reguliere voorstellingen, evenals enkele andere makers, gaven aan vast te lopen in het aanvraagformulier waarin hun gevraagd wordt te specificeren welke publieksgroepen ze willen bedienen.

Ook op de financiële kant van publieksoontwikkeling en -inkomsten wordt in de gesprekken gereflecteerd. Verschillende makers en producerende instellingen geven aan dat het helder moet zijn dat nieuwe makers de zalen niet direct vol zullen krijgen, vooral niet als het om werk gaat dat een 'andersoortige artistieke taal' spreekt. In hun ervaring vinden podia en programmeurs het lastig om een dergelijk aanbod te vertalen naar publiek. Ze zouden het potentiële publiek hiervoor niet kennen en het zien als risicoprogrammering. Enkele makers en collectieven geven aan dat ze ook na de regeling Subsidie nieuwe makers als jong zelfstandig gezelschap door de podia als risicoprogrammering worden ervaren. Het blijkt voor nieuwe makers lastig om na de regeling voldoende speelplekken te vinden. Zowel tijdens als na de regeling ervaren zij last van het gebrek aan 'normale uitkoopsommen', waardoor het spelen van voorstellingen meer geld kost dan het oplevert. Soms vinden de podia dat ze het geld uit de regeling maar moeten gebruiken als uitkoopsom. Ook al schrijft de regeling geen aantallen speelbeurten voor, vaak streven de aanvragers naar grote aantallen, wat in combinatie met de lage uitkoopsommen, drukt op het toegekende budget. Dit geldt voor de makers uit de regeling, maar is ook een breder probleem. Het Sectoradvies Dans bijvoorbeeld, pleitte al voor het oormerken van budgetten voor nieuwe en jonge makers in programmeringsbudgetten zodat het risico niet bij de maker gelegd wordt.

Conclusie

Om (meer) publiek te bereiken, blijkt vooral het platform dat de aanvragende en overige betrokken instellingen bieden, effectief. Deze instellingen zetten hun publieksrelaties en communicatiekanalen in om het werk van de nieuwe maker te promoten. De opzet van de regeling Subsidie nieuwe makers, met in de kern een samenwerking tussen maker, aanvrager en samenwerkende instellingen, loont zich op het vlak van publieksoontwikkeling en -bereik.

Veel makers zijn geïnteresseerd in interactie met het publiek. Wel stelt publieksoontwikkeling nieuwe makers voor uitdagingen: hun werk wordt soms gezien als risicoprogrammering, ze krijgen na de trajecten de speellijsten niet altijd vol en kampen met de lage uitkoopsommen. Makers met 'andersoortige producten' zoeken naar de beste manier(en) om hun werk een plek te geven binnen de aanpak van presenterende instellingen. Hierbij zien ze het aangaan van gelijkwaardige relaties en gezamenlijk experiment (en risico) tussen presenterende instellingen en maker(s) als voorwaarde.

7. PRODUCTIES

De regeling Subsidie nieuwe makers stelt dat er minimaal twee producties tot stand moeten komen. In de praktijk blijken de trajecten in twee producties uit te monden. Onderstaande tabel toont het totaal aantal speelbeurten dat uit de regeling is voortgekomen.

Wat is de culturele activiteit in binnen- en buitenland?	Totaalaantal speelbeurten
Binnenland	2.376
Buitenland	110
Totaal **	2.486

** Dit is een schatting, niet alle evaluatieverslagen verschaffen dezelfde informatie. Residenties en work in progress-presentaties zijn niet meegeteld.

De beoogde speelbeurten uit de aanvragen komen over het algemeen overeen met de daadwerkelijke speelbeurten. Het aantal speelbeurten kan per traject enorm verschillen. De een doet 176 optredens, de ander 4. Productiehuizen met eigen podium hebben een redelijke balans tussen speelbeurten in huis en op tournee. Er kan niet worden geconcludeerd dat makers verbonden aan productiehuizen met een eigen podium meer speelbeurten hebben. Zeven makers hebben speelbeurten in het buitenland (inclusief Vlaanderen).

Er wordt door de geïnterviewden op twee manieren naar de hoeveelheid speelbeurten van de producties gekeken. Met al deze speelbeurten samen geeft de regeling Subsidie nieuwe makers enerzijds een enorme impuls aan de culturele activiteit in binnen- en buitenland, anderzijds zien sommige makers en instellingen het hoofdzakelijk als een verdere impuls aan een al productiegestuurd veld, waarin makers van de ene losse productie naar de andere bewegen. Ze zijn van mening dat, als ze geen kwantiteit moeten produceren (ieder jaar een productie), maar langzamer kunnen produceren, dit de kwaliteit van het werk ten goede komt.

Presentatiedruk

Sommige makers en instellingen ervaren geen stress door de vraag van de regeling om twee producties. Ze zijn van mening dat een productie verschillende dingen kan zijn, ook een klein publieksmoment. Dit is in lijn met hoe het Fonds naar de regeling kijkt. De ervaring van deze geïnterviewden is dat het Fonds zich flexibel opstelt als de aanvragers beargumenteren waarom het voor hen waardevol is om het op die manier te doen. Voor veel anderen leveren de producties en speelbeurten druk op, zo blijkt uit de interviews. In één gesprek wordt het samengevat als: *"Plat gezegd hebben we twee enorme producties neergezet, maar zijn we aan het ontwikkeldoel niet toegekomen."* Verschillende makers en instellingen zien de producties in het traject niet als 'onderzoeksproductie' maar als de eerste 'echte' voorstelling van een maker. Vrijwel alle aanvragen getuigen van een hoog (zelfopgelegd) ambitieniveau: de twee producties kennen veel speelbeurten. Makers hebben uiteraard belang bij veel speelbeurten omdat dit hun zichtbaarheid vergroot en hun positie in het veld versterkt. De heftige concurrentie in de markt maakt dit nog belangrijker. Het ambitieniveau wordt mogelijk verder ingegeven door wat de aanvragende instellingen gewend zijn aan te geven in hun aanvragen bij andere regelingen en fondsen. Bovendien vormt het aantal speelbeurten in het afgelopen jaar, een 'instaptoets' bij andere regelingen. Het is niet duidelijk in hoeverre de commissie van het Fonds de aanvragers op de gevolgen van deze ambitie heeft gewezen. De gesprekken wijzen uit dat veel makers in de praktijk in een productiemodus terecht zijn gekomen die (soms) de rust en tijd, die nodig zijn voor artistieke ontwikkelingsprocessen, in de weg stond.

Conclusie

De door de regeling Subsidie nieuwe makers gevraagde twee producties per traject leiden tot een groot totaal aantal speelbeurten. Al stelt de regeling geen eisen aan de vorm en omvang van de producties of het aantal speelbeurten, het levert bij veel aanvragers druk op. Ook hier blijken de zelfdisciplinerende van het veld (wat de aanvragers denken dat de aard en omvang van een productie is en hoeveel speelbeurten daarbij horen) en de intentie van de regeling uiteen te liggen. Ook hier raden we aan, de kansen en mogelijkheden die de huidige regeling biedt voor het inrichten van ontwikkelingstrajecten (nog meer) te communiceren.

34

8. MATCHFUNDING

De matchingsvoorwaarde uit de regeling Subsidie nieuwe makers zorgt voor een 'financieringsmix' van middelen uit publieke en private fondsen. In sommige gevallen aangevuld met overige lokale middelen of van maatschappelijke partners. Dat geldt zoals paragraaf 9 laat zien ook voor de financiering van werk na het traject. De matchfunding die de regeling Subsidie nieuwe makers vraagt, levert echter voor vrijwel alle instellingen problemen op. De ervaring is dat matchfunding genereren in de huidige tijd moeilijk te verwezenlijken is. Dat geldt zeker voor budgetten van boven de €100.000 waarbij het Fonds 50% matchfunding vraagt. Het gaat tenslotte om nieuwe makers die nog niet zo gevestigd zijn, die bovendien een *ontwikkelingstraject* doorlopen.

Als matching met andere fondsen niet rondkomt, is men aangewezen op partners die willen investeren en op eigen inkomsten. Dat maakt daarom de druk weer hoog om snel met een voorstelling te komen. De geïnterviewden vinden het op zich goed om gestimuleerd te worden om samenwerkingspartners te vinden en makers te helpen aanvragen te schrijven. De vraag is of dit op het juiste moment in het ontwikkelingstraject van de maker komt. Als de financiering niet helemaal rondkomt, dan is het afwegen hoeveel er in het salaris en hoeveel in de productie wordt gestoken. Verschillende makers en instellingen geven aan dat de lonen van makers (en uitvoerende kunstenaars) hierdoor geregeld onder het cao-niveau zakken. Sommige geïnterviewden vragen het Fonds en commissies het inkomen van de maker te toetsen aan de Fair Practice Code, of een basisbedrag binnen de regeling toe te kennen voor het inkomen van de maker.

Conclusie

De eisen voor matchfunding stellen de aanvragers voor uitdagingen. Fondsen die aangeschreven worden voor matchfunding, ontvangen veel aanvragen en kunnen maar een beperkt aantal toekenningen doen. Dat geldt ook voor gemeenten die (beperkte) middelen hebben om in nieuwe makers te investeren. Bovendien zijn veel jonge

makers nog niet in een positie om op andere manieren of buiten de kunstsector financiële steun te genereren voor hun werk. Het kiezen voor het aanvragen voor een lager bedrag bij de regeling Subsidie nieuwe makers is niet altijd een optie, omdat de kosten van onder andere twee producties, loonkosten van makers, uitvoerend kunstenaars, productieteam en coaches en bijvoorbeeld cursusgeld al snel boven de €100.000 uitkomen. Bovendien zou een ontwikkelingstraject juist ingezet kunnen worden om de volle artistieke ambitie te verkennen, ook als die ambitie werk met bijvoorbeeld vijf kunstenaars, en dus een duurder traject, betreft.

9. DUURZAME ONTWIKKELING NAAR ZELFSTANDIGHEID

De regeling Subsidie nieuwe makers wil een duurzame bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de makers. Een ontwikkelingstraject dient daarom toe te werken naar meer zelfstandigheid van de maker binnen het podiumkunstenveld, volgens de toelichting op de regeling. Een definitie van duurzaamheid of zelfstandigheid geeft de regeling niet, ook laat het de aanvragers vrij om invulling te geven aan hoe ze dit willen bereiken.

Wat zien makers en instellingen als duurzaamheid?

We zijn in de evaluatieverslagen nagegaan wat de aanvragers schrijven over de duurzaamheid van de impuls die door het tweejarige traject is gegeven. De duurzaamheid wordt vaak (in zestien verslagen) gezocht in de continuïteit van de samenwerking tussen de aanvragende instelling en maker(s), al kan de voortgezette samenwerking van meer en minder intensieve aard zijn. In de interviews wordt het verbinden van nieuwe makers aan een netwerk van podia en instellingen als positief aangemerkt met het oog op een duurzame ontwikkeling.

Duurzaamheid wordt daarnaast vaak gelezen als het kunnen blijven maken van producties. Zo wordt in elf verslagen genoemd dat de producties die tijdens het traject tot stand zijn gekomen, nog (gaan) toeren of hernomen worden; in vier aanvragen wordt aangegeven dat de productie wordt doorontwikkeld. Andere aanvragen (elf) schrijven over nieuwe producties.

35

Duurzaamheid	Aantal keer genoemd in evaluatieverslagen
Heeft een blijvende samenwerking met de aanvragende instelling	16
Tournee met productie, meer speelbeurten	11
Werkt aan een of meerdere nieuwe producties	11
Er is nog meer groei nodig om duurzaam zelfstandig te opereren	11
Werkt aan nieuw beleidsplan en aanvragen voor meerjarensubsidies	4
Doorontwikkelen productie	4
Niets specifiek genoemd of onduidelijk	4
Kan nu beter keuzes maken, professioneler of gericht werken	3
Nieuwe vaste samenwerking met andere dan aanvragende instelling	2
Geen duurzaamheid bereikt	2
Getekend bij een label	1
Vervolgtraject gestart binnen regeling Subsidie nieuwe makers	1
Totaal *	70

* In sommige evaluatieverslagen zijn meerdere elementen genoemd.

Ook wordt in elf evaluatieverslagen aangegeven dat er stappen zijn gezet in het traject, maar dat er nog meer geleerd moet worden om tot zelfstandig kunstenaarschap uit te groeien. Dit wordt in veel interviews onderstreept.

Makers blijven actief

In een Google-zoekactie naar de makers van de vijftig afgeronde projecten zijn we nagegaan of de makers nog actief zijn in het podiumkunstenveld. Het schema hieronder geeft hiervan een *impressie*, want niet alle makers waren te vinden en niet alle websites waren even overzichtelijk. Wij zijn uitgegaan van de veronderstelling dat wanneer een maker heel moeilijk vindbaar is via Google, hij of zij niet actief is als maker of uitvoerend kunstenaar.

Actief in podiumkunstenveld na Subsidie nieuwe makers?	Aantal makers
Ja, hoofdzakelijk als zelfstandig maker	35
Ja, vooral veel in coproductie met de aanvragende instelling en/of andere instellingen	14
Ja, actief maar niet als maker	9
Nee, niet actief of niet traceerbaar	3
Totaal *	61

* Van de makerscollectieven zijn we de carrières van de individuele makers nagegaan.

Het grootste deel (57%) is nog actief als *maker* en heeft na de trajecten eigen producties gemaakt. Dit geldt voor makers van soepel tot moeizaam verlopen trajecten en voor de verschillende disciplines. De Google-zoekactie laat zien dat wanneer makers uit de afgeronde trajecten hun eigen weg zijn gegaan en ze niet direct samenwerken met de aanvragende instelling, de relaties in meerdere gevallen wel blijven bestaan: de voormalige coaches worden genoemd in de credits, of de instelling promoot de maker op hun website of sociale media. Anderen (23%) zijn werkzaam gebleven als coproducent, al dan niet als (vast) teamlid van het huis of gezelschap waaraan ze binnen de regeling Subsidie nieuwe makers verbonden waren.

Voor de zelfstandige en coproducerende makers geldt dat sommigen na afloop van de regeling veel voorstellingen hebben gemaakt, terwijl er dat voor anderen een of twee waren. De voorstellingen die na de regeling zijn gemaakt, worden opgepikt door media als de Theaterkrant, Nieuwe Noten, dansmagazines en andere vakbladen. Ook de reguliere pers zoals De Volkskrant, NRC, Trouw, Brabants Dagblad, Dagblad van het Noorden en Parool doen verslag van de nieuwste producten. Dat geldt ook voor Vlaamse media zoals De Morgen. In een enkel geval is er ook radiozendentijd aan het werk gewijd.

Een derde groep (20%) is niet als maker, maar anderszins in het podiumkunstenveld actief gebleven. Voorbeelden zijn een onderneming die dans voor speciale gelegenheden aanbiedt, en zij die nu als docent, educatiemedewerker of als uitvoerend kunstenaar werkzaam zijn. Slechts een drietal makers lijkt niet meer actief in de podiumkunsten of is niet traceerbaar.

Het is een positief resultaat dat 80% van de makers uit de afgeronde trajecten actief is gebleven. Wel moeten we erop wijzen dat ook 36 van de 50 makers uit de random geselecteerde afgewezen trajecten nog actief zijn als maker (72%), al doen zij er bijna allemaal ander werk en/of commercieel artistiek werk naast.

Weinig gebruikgemaakt van de mogelijkheid tot geschakelde trajecten

De regeling Subsidie nieuwe makers biedt de mogelijkheid om een tweede keer voor twee jaar subsidie aan te vragen. Dit vanuit de gedachte dat er in een periode van twee jaar veel geleerd en geproduceerd kan worden, maar dat de leerprocessen doorlopen.

Hoewel iedere geïnterviewde maker en instelling volmondig onderschrijft dat talentontwikkeling een doorlopend proces is en niet in twee jaar is voltooid, is er in de praktijk maar door een klein deel van de makers en instellingen een aanvraag gedaan voor een vervolgt traject. Van de 51 gehonoreerde makers c.q. collectieven die in de periode 2013-2017 hun eerste aanvraag gehonoreerd kregen, vroegen 13 makers opnieuw aan voor een tweede traject. Dat is ongeveer een kwart. Van die 13 aanvragen werden 8 (waarvan 3 in 2018) gehonoreerd en 5 afgewezen. Dat is een slagingspercentage van 62%, wat hoger is dan het gemiddelde slagingspercentage bij de regeling Subsidie nieuwe makers. Geen slechte kans, ook gezien het feit dat de geïnterviewde commissie aangeeft terughoudend te zijn geweest met het toekennen ervan. De betrokkenen van de gehonoreerde tweede trajecten (5 van de onderzochte afgeronde trajecten) geven aan dat het goed werkt omdat ze zo konden werken aan verzelfstandiging en konden 'doorbouwen' aan bijvoorbeeld uitstroom of publieksontwikkeling.

Hoewel niet systematisch, hebben we in de gesprekken gevraagd of makers en instellingen een aanvraag voor een tweede traject hadden gedaan. Vier typen reacties overheersen. Ten eerste was voor verschillende makers het aanvragen van een tweede periode niet aan de orde, omdat ze bij het huis bleven, doorstroomden naar structurele of projectsubsidie en/of opdrachten aannamen. Sommige instellingen mochten niet meer aanvragen omdat zij een BIS-gezelschap waren geworden. Soms was de maker aan het einde van het eerste traject verder in zijn/haar ontwikkeling dan de makersgroep die de instelling ondersteunt. Bij een tweede groep bestaat de indruk dat er wel een heel bijzonder idee moet zijn om een vervolgaanvraag gehonoreerd te krijgen. Ze schatten het als risico in: de aanvraagprocedure is intensief en ze achten de kans op toekenning klein. Ten derde overwegen sommigen nog of dit iets voor hen zou

kunnen zijn. Soms is er terughoudendheid bij deze aanvragers, want een vervolgtraject betekent dat andere nieuwe makers niet ondersteund kunnen worden. Ten vierde is opvallend genoeg ook een aantal makers en instellingen zich niet bewust van de mogelijkheid.

Hoe de makers hun werk na het traject financieren

Het financiële verloop van de carrières van de nieuwe makers na de regeling is evenmin systematisch onderzocht, maar op basis van informatie van het Fonds en uit de 25 interviews met makers construeren we het volgende beeld.

Zoals we hierboven zagen, werken 35 makers na de regeling hoofdzakelijk zelfstandig, zij financieren op verschillende manieren hun (nieuwe) werk:

- Van de nieuwe makers deden drie een aanvraag voor meerjarige activiteitsubsidie 2017-2020 bij het FPK; alle werden gehonoreerd.
- Twee van de 25 geïnterviewde makers ontvangen (lokale) structurele subsidie; een collectief onderhandelt nog met de gemeente over de mogelijkheden om zo de lange lijn door te zetten.
- De meeste makers ervaren de stap naar de meerjarige subsidie als te groot (ook met een eigen stichting) en vragen projectsubsidies aan bij het FPK: in totaal deden 18 makers van afgeronde trajecten 32 keer een aanvraag voor productiesubsidie. Daarvan werden 14 aanvragen gehonoreerd (11 makers deden tenminste 1 keer een succesvolle aanvraag). Dit slagingspercentage (44%) is hoger dan gemiddeld bij projectsubsidies van het Fonds. Anderen vroegen aan bij andere fondsen, een aantal geeft aan een goede relatie te hebben opgebouwd met het VSB Fonds.
- Meer dan de andere disciplines lijken muzikanten inkomsten te werven uit optredens.

Daarnaast werken 14 makers met name in coproductie met de aanvragende en/of andere instellingen. Ook de bovengenoemde zelfstandige makers zullen af en toe in opdracht of coproductie werken. Twee van de 25 geïnterviewde makers zitten nu bij een BIS-gezelschap of BIS-productiehuis. Enkele makers zijn bij het huis en/of partnerinstellingen werkzaam gebleven. Makers die gevraagd zijn als acteur, danser of muzikant, houden financieel het hoofd (makkelijker) boven water door ook (commerciële) opdrachten aan te nemen als uitvoerend kunstenaar. Verschillende makers geven aan dat het vooral hun zakelijke leiders zijn die worstelen met het verwerven van een inkomen.

Alternatieve inkomstenbronnen – van buiten de kunstsector, via crowdfunding, etc. – werden in de gesprekken niet aangegeven.

Het ervaren 'gat' na de regeling

Hoewel de regeling Subsidie nieuwe makers de mogelijkheid tot fasering biedt, de slagingspercentages voor de nieuwe makers voor aanvragen bij het Fonds hoger liggen dan gemiddeld, en een deel van de makers ook bij andere publieke en/of private fondsen succesvolle aanvragen wisten te doen, wordt in vrijwel ieder gesprek aandacht gevestigd op de uitdagingen in de periode na het traject. Naast de algemene precariteit van werken in de cultuursector, weerspiegelt dit naar ons idee vooral de fase in de talentontwikkeling waarin de nieuwe makers zich bevinden. Veel makers voelen na twee jaar op het artistieke vlak een duurzame impuls tot zelfstandigheid, maar zoals we hierboven zagen, voelen zij dit op het ondernemerschaps- en zakelijk-organisatorische vlak minder.

De meningen over de rollen van de verschillende spelers in de 'opvulling' van het gat na de regeling lopen uiteen. Een groep ziet de regeling Subsidie nieuwe makers als opstap zonder een rol voor het Fonds na afloop. Duurzaamheid wordt begrepen als de uitkomst van de blijvende inzet van de maker: "Vervolgsubsidie is niet vanzelfsprekend, je moet echt alles zelf doen en zelf veel investeren. Dat zal zijn vruchten afwerpen in de toekomst. De regeling is slechts een opzetje." Een andere groep gaat ervan uit dat het Fonds meer kan bijdragen aan duurzaamheid door bijvoorbeeld nadrukkelijker te wijzen op de mogelijkheid van geschatte trajecten of op een andere wijze ondersteuning te bieden bij de zakelijke ontwikkeling na het eerste traject. Ook wordt in deze context door verschillende geïnterviewden gewezen op de aansluiting bij andere regelingen, na afronding van het eerste traject. Voor *post-emerging* makers zouden productiesubsidies coulanter kunnen zijn met het aantal te realiseren speelbeurten, opperen zij. Eenzelfde coulanace van fondsen vragen ze in de eerste periode na oprichting van een stichting, wanneer makers zelf nog deel zijn van het stichtingsbestuur of er andere zaken nog niet geheel op orde zijn.

Een derde groep legt de verantwoordelijkheid bij de instellingen: die moeten ervoor zorgen dat de maker met een sterk profiel in het veld gezet wordt en de regeling goed wordt gebruikt om te netwerken. Veel

begeleidende instellingen gaven aan door te gaan met ondersteunen van de maker na de regeling, ook al ontbreekt het hiervoor eigenlijk aan tijd en budget. Het toont evenzeer de betrokkenheid en verantwoordelijkheid die de instellingen nemen als de behoefte aan 'gepaste opvulling van het gat'.

Conclusie

Met betrekking tot duurzaamheid en zelfstandigheid zien we dezelfde openheid in de regeling Subsidie nieuwe makers als bij de overige kernelementen. De regeling geeft aanvragers vrijheid om er een eigen invulling aan te geven en dit leidt ook hier tot dezelfde overspannen verwachtingen in het veld van wat er na twee jaar op deze vlakken bereikt zou moeten zijn. Veelvuldig wordt in de gesprekken opgemerkt dat twee jaar te kort is om voldoende zelfstandigheid te bereiken. Dat bevestigt het uitgangspunt van het Fonds dat talentontwikkeling een doorlopend proces is.

Heeft de regeling Subsidie nieuwe makers een duurzame bijdrage geleverd aan een zelfstandige positie van de maker in de podiumkunsten? Er is een aanzienlijke bijdrage geleverd. We concluderen dat 57% van de makers van de afgeronde trajecten na de regeling actief is als zelfstandig maker en 23% als maker bij het huis (aanvragende instelling) is gebleven of met andere instellingen in coproductie werkt. Een vijfde van de makers is niet meer actief als maker. De kanttekening die gemaakt moet worden, is dat ook zo'n 70% van de makers uit de afgewezen trajecten op een of andere manier nog actief is als maker.

Vooral door de verbinding die ze zijn aangegaan met het netwerk van podia en instellingen, die zich aan de trajecten hebben verbonden, zijn nieuwe makers duurzaam gesterkt in hun (zelfstandig) makerschap. De continuïteit van de samenwerking tussen makers en aanvragende instellingen (ook na het traject), wordt als positief aangemerkt met het oog op een duurzame ontwikkeling. Duurzaamheid wordt daarnaast door makers en instellingen vaak gelezen als het kunnen blijven maken van producties. De financiële basis hiervoor wordt door 10% van de makers van de afgeronde trajecten momenteel gevonden in meerjarensubsidie; het merendeel van de dans- en theatermakers werkt met projectsubsidies. Bij het Fonds hebben nieuwe makers bij het aanvragen bij de meerjarenregeling en projectsubsidies een bovengemiddeld slagingspercentage. De kansen bij andere fondsen is in dit onderzoek niet onderzocht.

Het merendeel van makers en instellingen concludeert dat er belangrijke stappen zijn gezet in het traject en daarmee in het doorlopende ontwikkelingsproces van de maker, maar dat er nog meer geleerd moet worden om tot zelfstandig kunstenaarschap uit te groeien. Veel makers voelen na twee jaar op het artistieke vlak een duurzame impuls tot zelfstandigheid, terwijl dit op het vlak van ondernemerschap en het versterken van hun organisatie wat minder is.

38

10. ERVARINGEN MET AANVRAAG, START REGELING EN HET FONDS

Ervaringen met de aanvraagprocedure

Zoals bij vrijwel alle regelingen van fondsen lopen de ervaringen van verschillende makers met de aanvraagprocedure uiteen. Zie bijvoorbeeld de tegengestelde ervaringen op basis van het aanvragen aan de hand van leerdoelen die in paragraaf 5 van deze bijlage werden toegelicht. Opvallend is dat in geen enkel evaluatieverslag wordt gereflecteerd op de aanvraagprocedure die ze bij het Fonds hebben doorlopen. In de gesprekken geven de meesten aan het als een zeer intensief proces te hebben ervaren.

De regeling Subsidie nieuwe makers is de enige die twee stappen kent in de aanvraag. Na het gesprek krijgen aanvragers meteen feedback van de commissie, daarmee kunnen ze rekening houden als ze de aanvraag verder mogen uitwerken. Dat leidt volgens de geïnterviewde commissieleden tot verbetering in de aanvragen. Bovendien kunnen maker en instelling altijd in een volgende ronde opnieuw aanvragen. Dit is mogelijk een verklaring waarom er bij deze regeling veel minder bezwaren zijn ingediend dan bij andere regelingen van het Fonds (twee bezwaren sinds de start van de regeling in 2013).

Ervaringen met de commissie

Ook de ervaringen met commissies lopen in het algemeen uiteen, wat eveneens geldt voor de regeling Subsidie nieuwe makers. Naar aanleiding van signalen van makers heeft het Fonds al vroeg in het traject het aantal commissieleden, dat deelneemt aan de gesprekken, van zes naar vier teruggebracht. Wat in de gesprekken wel opvalt is dat de geïnterviewde commissieleden aangeven de gesprekken in te zetten als 'pitch'. Sommige makers en instellingen hebben de gesprekken met de commissie als positief ervaren: ze vonden dat de commissieleden meedachten, goede vragen stelden en over de juiste artistieke expertise beschikten. Verschillende anderen ervoeren dat zij zich juist erg moesten bewijzen ("alsof je op de grill wordt gelegd") of er 'schoolmeesterachtig' advies werd gegeven door commissieleden die in hun ogen een te beperkt concept van talentontwikkeling hanteerden en leerdoelen en ondernemerschap boven de individuele ontwikkeling van de maker plaatsten. Sommige commissieleden waren zo 'peer', dat deze geïnterviewden vonden dat er te weinig kennis en distantie was.

Ervaringen rondom start regeling

Een aantal makers en instellingen geeft aan dat het fijn zou zijn om eerder te horen of de subsidie wordt toegewezen en/of na toekenning op een later tijdstip te kunnen beginnen. Als freelancer is het voor makers lastig om een periode van twee jaar 'vrij te houden'. Voor al aangenomen opdrachten is na toekenning weinig tijd of deze zetten het ontwikkeltraject onder druk. Anderen ervaren last met de timing van de start van het traject als dit niet aansluit op de agenda van de instelling. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een start op 1 januari en een festival in mei, of met een start net voor de zomer als de voorstelling al in de theateragenda van het najaar is opgenomen. Dan moet er in korte tijd geproduceerd worden, wat ten koste kan gaan van het onderzoek en ontwikkelingstraject. De makers en instellingen vragen aan het Fonds om een flexibele start van de trajecten na toekenning van de subsidie.

Betrokkenheid van en bij het Fonds

Men ervaart het Fonds als zeer toegankelijk en benaderbaar. Bovendien stelt het Fonds zich flexibel op, op momenten dat dingen niet geheel volgens plan gaan. Dat wordt gewaardeerd. Waar een aantal makers geen behoefte heeft aan een meer betrokken rol van het Fonds, vinden veel makers en instellingen het jammer dat ze na de intensieve aanvraagprocedure geen of nauwelijks betrokkenheid van het Fonds ervaren. De betrokkenheid zouden deze geïnterviewden op verschillende manieren willen zien:

- Betrokkenheid tijdens het traject. Af en toe telefonisch de vraag hoe het gaat en bezoek van het Fonds aan voorstellingen.
- Sommige partners hebben behoefte aan een tussentijdse evaluatie.
- Anderen hebben geen behoefte aan tussentijdse gesprekken maar willen graag reactie op het evaluatieverslag of een afrondingsgesprek. Of een vroegtijdig 'exitgesprek' met het Fonds over waar ze nu staan, wat de ambities en mogelijke vervolgstappen zijn.
- Meerdere malen wordt de behoefte geuit aan gezamenlijke momenten van makers en/of instellingen gedurende de trajecten: bijvoorbeeld per cohort halverwege het traject een bijeenkomst waarin makers wat werk presenteren. Ook is er behoefte aan bijeenkomsten om ervaringen uit te wisselen, onderling en met makers en instellingen samen. Nu bestaat de indruk dat iedereen met de regeling steeds opnieuw het wiel moet uitvinden en elke nieuwe maker de toegang tot de gevestigde cultuurinstellingen apart moet bevechten. Bij deze gesprekken zien ze graag fondsmedewerkers betrokken. Ook bijeenkomsten voor meerdere makers over zakelijke aspecten worden hier genoemd.
- Ook zouden makers en instellingen zich samen met het Fonds als een 'lerende gemeenschap' willen begrijpen. De hele 'pool' aan gehonoreerde nieuwe makers en instellingen kan door het Fonds begrepen worden als een 'adviesgroep' of 'denktank'. Hun bereidheid tot betrokkenheid uiten vele makers en instellingen in het aanbod aan het Fonds om actief mee te denken over het verbeteren van de regeling. Er worden dialogen over verschillende knelpunten voorgesteld: het concept talentontwikkeling verder uitwerken, doordenken over wat er nodig is om werkelijk pluriform te worden en om het inclusiviteitsvraagstuk een wezenlijke stap vooruit te helpen, nadenken over mogelijke organisatievormen die een alternatief vormen voor het oprichten van een stichting of over andere productie(subsidie)mogelijkheden, over welke makers tussen wal en schip raken, over het helderder definiëren van de rollen van de partners en/of het doorontwikkelen van partnerschappen en hoe het Fonds dit mede kan stimuleren.

Sommige makers uiten ook al vóór de aanvraag de wens tot betrokkenheid van het Fonds. Er zouden dan via een "open lijn met het Fonds" open gesprekken kunnen worden gevoerd over ideeën en het gezamenlijk kijken hoe die kunnen worden verwezenlijkt. Sommige makers merken namelijk op dat productiehuizen en andere instellingen ook hun eigen agenda hebben. Ze zien het Fonds als platform en makelaar dat onverwachte combinaties helpt faciliteren vanuit het artistieke idee.

Conclusie

Aanvragers hebben verschillende ervaringen met de aanvraagprocedure en de commissie. Dat wijkt niet wezenlijk af van wat men kan verwachten. Wat opvalt in dit onderzoek is het verschil in hoe de commissie de gesprekken inzet en wat een deel van de aanvragers ervan verwacht had – meerdere makers ervoeren het gesprek als 'aanvallend'. Als het Fonds van mening is dat de pitch-vorm de voorkeur heeft, is aanpassing in de communicatie over de vorm en het doel van dit gesprek op zijn plaats.

De wens tot een 'betrokken fonds' sprak tot nog toe uit elk door ons uitgevoerd evaluatieonderzoek naar regelingen van publieke en private fondsen. Het veld zou willen dat het Fonds (en andere fondsen) een minder afstandelijke positie inneemt en zich verder openstelt voor kennisdeling met het veld. Elementen van de betrokkenheid die uit de gesprekken naar voren komen zijn:

- Voorgesprek met secretaris (over alle mogelijkheden binnen de regeling).
- Tussenevaluatie: waar staat de maker nu, wat zijn de volgende stappen, dienen de plannen te worden bijgesteld?
- Regeling overkoepelende activiteiten en bijeenkomsten met het oog op kennisdeling tussen nieuwe makers, instellingen en Fonds.

Specifiek voor de regeling Subsidie nieuwe makers zou betrokkenheid meerwaarde kunnen hebben, gezien de discrepantie in hoe het Fonds de regeling heeft bedoeld en de beelden die aanvragende partijen daarbij ontwikkelen.

TER BESLUIT: DE GEÏNTERVIEWDEN AAN HET WOORD OVER DUURZAAMHEID

Een groep individuele makers en collectieven kan zich redden na het eerste traject. Een behoorlijk grote groep makers blijkt behoefte te hebben aan een vervolgetraject dat wellicht minder (financieel) omvangrijk is dan het eerste traject. Dit om door te pakken op de nog open en nieuwe vragen rondom de voorwaarden die het artistieke werk mogelijk maken: verdere positionering, organisatie en ondernemerschap. In dit opzicht is het opvallend dat niet meer makers gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid tot geschakelde trajecten (een kwart van de makers van afgeronde trajecten deed een aanvraag, acht tweede trajecten zijn tussen 2013 en 2018 gestart). Het tweede deel van het onderzoek betrof de vraag naar de duurzaamheid van de impuls die de regeling Subsidie nieuwe makers geeft. Hieronder vatten we de vele gedachten hierover, die in de interviews ter sprake kwamen, samen. Evenals de genoemde besprekpunten: punten waarover de geïnterviewden met het veld, het Fonds en andere stakeholders willen door praten om de 'lange lijn' in talentontwikkeling te borgen.

Ten eerste werden in veel interviews ideeën over fasering – of het inzetten op geschakelde trajecten – ter sprake gebracht. De accenten verschilden, maar de ideeën over het verschil tussen het eerste en tweede traject kunnen grofweg worden samengevat als eerst een 'ontwikkelingstraject', gevolgd door een 'verzelfstandigingstraject'. De manier waarop de geïnterviewden het ontwikkelingstraject schetsten, komt grotendeels overeen met hoe de regeling Subsidie nieuwe makers de eerste trajecten mogelijk maakt: aanvragen van nieuwe makers en een netwerk van instellingen, ruimte voor ontwikkeling en coaching en producties die in vorm en omvang kunnen variëren. De geïnterviewden hebben geen behoefte aan 'vrijblijvendheid of zich twee jaar terugtrekken in een studio met de deur op slot'. Ze hebben behoefte aan een open regeling (zoals die nu is) en het loskomen van de zelfdisciplinerende (en commissies die daarop toezien). Daardoor zou de beoogde en benodigde ruimte ontstaan voor onafhankelijk artistiek onderzoek gericht op ontwikkelingsprocessen met een langdurig effect op kwalitatief goed ontwikkeld en uitdagend kunstenaarschap. De ontwikkelingsfase zou volgens de geïnterviewden moeten staan voor ruimte om te falen en om verder te gaan in het artistieke risico en experiment. Voor de geïnterviewden is het artistiek onderzoek en het nadenken over de kunst die makers willen maken, in een dergelijk traject verbonden met experimenten op plekken waar, en met het publiek waarmee ze willen werken. Dat betekent vanzelfsprekend ook het verbinden met relevante artistieke en andere partners. In een ontwikkelingstraject zoals veel geïnterviewden dat voor ogen hebben, kunnen de voorwaardenscheppende elementen, zoals organisatieontwikkeling of ondernemerschap, zowel doel (competentie-ontwikkeling) als focus van onderzoek zijn.

Volgens de geïnterviewden geeft een verzelfstandigingstraject de makers, die daar behoefte aan hebben, de mogelijkheid om netwerken en allianties uit te breiden of te bestendigen. Ook kan hiermee verdere coaching met betrekking tot ondernemerschap, publieksonwikkeling (marketing) en de ontwikkeling van een eigen organisatie worden gefaciliteerd. Dit traject zien de geïnterviewden als een periode om 'los te komen van de begeleidende instelling', wat velen nu in het eerste traject niet lukt. Verdere geopperde ideeën over de invulling van dit traject zijn dat de maker de aanvraag doet met (deels) andere partners dan die uit de eerste fase. Zo kunnen de makers in de geschakelde trajecten een breed netwerk aan instellingen om zich heen bouwen – een 'springplank' of 'trampoline' van organisaties met elk een eigen rol om de maker beter in het veld te lanceren. Daarnaast zien de geïnterviewden in dit traject kansen om de maker (artistiek leider) samen met een 'creative producer' (zakelijk leider) de aanvraag te laten doen. Of met een groep van makers die willen experimenteren met een nieuwe organisatievorm. In de aanvragen tot nu toe, worden de uren voor essentiële taken om het werk mogelijk te maken (productieleider, verkoop, publiekswerkers, etc.) in het eerste traject vaak gekapitaliseerd met uren uit vaste contracten van de begeleidende instelling. Het is gebleken dat de maker deze zaken na twee jaar zelf vaak niet voldoende onder de knie heeft en/of geen persoon in beeld heeft die deze taken kan oppakken.

De behoefte aan aanvullende of overgangsregelingen om verzelfstandiging te ondersteunen, spreekt duidelijk uit het onderzoek. Ook sluiten de geïnterviewden zich aan bij de constatering van het Fonds

dat talentontwikkeling een doorlopend proces is. In een aantal gesprekken werden er gemiddelde trajecten geschetst van zeven tot tien jaar voordat de maker zelf stevig staat, dat het veld de maker en het werk goed kent en dat er sprake is van zelfstandigheid. Uit de gesprekken met de productiehuisen en talentontwikkelingsnetwerken blijkt dat zij meestal langer dan twee jaar een samenwerking met een maker aangaan, want zeggen ze, groei kost tijd en goede begeleiding. Een langere impuls wordt gezien als een duurzamere impuls. Hoe de verzelfstandiging ondersteund kan worden, is een vraag aan het veld. In dit kader wijzen verschillende geïnterviewden op initiatieven die zijn ontstaan, of aan het ontstaan zijn in het veld, gericht op jonge en nieuwe makers. Maar ze zien het ook als een vraag aan het Fonds, als een van de spelers in het veld die talentontwikkeling bevordert. Als het Fonds vaker op geschakelde trajecten inzet, betekent dat bij gelijkblijvend budget, dat er binnen de regeling Subsidie nieuwe makers minder makers gehonoreerd kunnen worden. Naast behoefte aan uitwisseling met het veld, het Fonds en overige stakeholders over het faciliteren van lange lijnen in talentontwikkeling en het ondersteunen van mogelijkheden tot verzelfstandiging, bestaat ook behoefte aan het reflecteren op hoe (mogelijke) negatieve consequenties kunnen worden beperkt.

Andere genoemde bespreekpunten om de doorstroom van talent naar een stevige positie in het podiumkunstenveld te bevorderen, zijn:

De geïnterviewden schetsen een breed palet aan initiatieven die in de afgelopen jaren zijn ontstaan, of aan het ontstaan zijn, gericht op het ondersteunen van nieuw en jong talent. Wat betekent dat voor de intentie (het doel) van de regeling Subsidie nieuwe makers? In samenspraak met partijen die zicht hebben (of kunnen krijgen) op het huidige aanbod aan talentontwikkelingsimpulsen en op welke typen makers in welke fasen van hun talentontwikkeling deze impulsen gericht zijn, bestaat de wens tot een gesprek over op welke manier de regeling het huidige veld het beste verder kan versterken.

Verschillende nieuwe makers ervaren de nodige uitdagingen bij publieksonwikkeling en de afname van hun werk. Ze vragen het Fonds vanuit de regeling een sterkere prikkel te geven aan het ontstaan van een gelijkwaardig gesprek tussen makers en presentatieplekken. Ook willen ze een breder gesprek met het veld over de aansluiting tussen aanbod en afname en 'onconventionele publieksonwikkeling'.

Verschillende makers en instellingen zoeken eveneens een breder gesprek in het veld over de prestatie- en presentatiedruk die zij in het podiumkunstenveld ervaren: wat kan anders georganiseerd worden om een gedegen ontwikkeling van jonge makers en dus artistieke kwaliteit de ruimte te geven die deze nodig hebben en de druk te laten afnemen?

Fotocredits:

- Pagina 1* (uitsnede) Route mortel van Thabi Mooi - foto Moon Saris
Pagina 4 (uitsnede) Route mortel van Thabi Mooi - foto Moon Saris
Pagina 12 Carmen Schabracq in Kustpijn Paardenkracht - foto Marc Machielse
Pagina 16 Nina Spijkers - foto Steef Fleur
Pagina 23 Nastaram Razawi Khorasani in Solo van Nas & Jim - foto Phile Deprez
Pagina 29 Yannick Hiwat
Pagina 33 Davy Pieters - foto Cristina Chouchena
Pagina 39 mKASSETT in KRAAK- foto Robert van der Ree
Pagina 44 (uitsnede) Route mortel van Thabi Mooi - foto Moon Saris

